’’JOS JOKU ON YKSIN, SITÄ EI JÄTETÄ’’ – 7-12-vuotiaiden lasten vuorovaikutussuhteet koti-seutu- ja kulttuurileirillä Tuusulassa

Vilma Haimila & Siiri Kinnunen
Opinnäytetyö, syksy 2017
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)
Sosionomi (AMK) + Lastentarhan-opettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Haimila, Vilma & Kinnunen, Siiri. ’’Jos joku on yksin, sitä ei jätetä’’ –7-12-vuotiaiden lasten vuorovaikutussuhteet kotiseutu- ja kulttuurileirillä Tuusulassa. Syksy 2017. 63 s., 9 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK) ja Sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella 7-12-vuotiaiden lasten välisten vuorovaikutussuhteiden kehittymistä. Tutkimus toteutettiin lasten kotiseutu- ja kulttuurileirillä Tuusulassa. Pohdimme leiriohjelman merkitystä vuorovaikutussuhteiden tukemisessa ja ystävyyssuhteiden luomisessa. Opinnäytetyömme yhteistyötahona toimi Tuusula-Seura, joka on perustettu lisäämään Tuusulan seudun viihtyvyyttä. Tuusula-Seura edistää toiminnallaan kotiseudun ja kulttuurin merkitystä. Kesäleirin tavoitteena oli lisätä lasten kotiseutu- ja kulttuuritietämystä sekä edistää lasten viihtyvyyttä omalla kotiseudullaan. Kesäleiri toteutettiin Hyrylän ilmatorjuntamuseolla.

Toteutimme opinnäytetyömme produktiona ja teimme siitä laadullisen aineiston. Keräsimme aineistoa osallistuvalla havainnoinnilla ja toteuttamalla puolistrukturoidun teemahaastattelun. Haastattelun tavoitteena oli luoda keskustelua ystävyydestä. Lapset haastateltiin neljässä ryhmässä, joissa jokaisessa oli eri-ikäisiä lapsia.

Suunnittelimme ohjelman elämys- ja seikkailupedagogiikkaan perustuen ja pyrimme siihen, että se näkyi jokaisessa leiripäivässä. Pyysimme lapsilta päivittäin palautetta post-it lapuilla ja kehitimme päivittäistä ohjelmaa heiltä saatujen palautteiden perusteella. Järjestämässämme puolistrukturoidussa teemahaastattelussa lapset kertoivat saaneensa leiriltä ainakin yhden uuden kaverin ja leirin loputtua he vaihtoivat yhteystietoja, jotta ystävyyssuhde voisi jatkua myös leirin päätyttyä. Voimme todeta, että yhteisen tekemisen kautta ja hyvin suunnitellulla ohjelmalla oli suuri merkitys vuorovaikutussuhteiden muodostumisessa. Myös aikuisen johdonmukaisella ohjauksella oli tärkeä rooli, kun tuettiin vuorovaikutussuhteita leirillä.

Avainsanat: vuorovaikutus, ystävyys ja osallisuus, lasten kotiseutu- ja kulttuurituntemus ja elämys- ja seikkailupedagogiikka.

ABSTRACT

Haimila, Vilma and Kinnunen, Siiri. ''If someone is alone, you don't leave them''. The interaction between 7-12 year olds in a summer camp aimed at introducing young people to their local culture in Tuusula. 63 p., 9 appendices. Language: Finnish. Autumn 2017. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services and Education, Option in Social Service and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of the thesis was to observe the interaction among children in a summer camp in Tuusula. We explored how the summer camp support children's social skills and how camp activities help them to interact and form relationships. We observed the difference a planned camp programme made and its effectiveness on helping children interact with each other and on development of relationships among them. The thesis is a production and qualitative data was compiled out of it. The principal method of collecting data was participant observation. We organised a semi-structured interview for the children to discuss what they thought about friendships. The interviews were conducted in four separate groups all of which included children of differing ages.

The summer camp was based in a local museum in Tuusula and was organised in cooperation with Tuusula-Seura. Tuusula-Seura is an association aiming to improve the well-being of local people by getting them involved in local culture and activities. In this case the focus was on improving children's well-being in Tuusula. Tuusula-Seura also works towards improving the understanding and knowledge of local heritage.

The summer camp was set up to help children to develop new friendships in their local area. The camp programme was planned so that we had an opportunity to observe the interaction between the children taking part. The programme was based on experiential and adventure pedagogy which manifested in camps daily activities. The children gave feedback with post-it notes. At the semi-structured interviews children told us that all of them had made at least one new friend. At the end of the summer camp children exchanged contact details with each other to keep the friendships going after the camp too. Our research shows that collaborative activities and well-planned programme had a significant impact on development of interaction and forming of relationships on the summer camp. The consistent guidance from adults also proved to be an important factor in supporting interaction among children.

Keywords: interaction, friendship and participation, involvement and knowledge of local culture, experiential and adventure pedagogy

SISÄLLYS

1 JOHDANTO 6

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET 8

3 LAPSUUS JA VUOROVAIKUTUSSUHTEET 9
3.1 Vuorovaikutus lapsuudessa 9
3.2 Ystävyyssuhteiden merkitys lapsen elämässä 10
3.3 Osallisuus ja joukkoon kuuluminen 11

4 ELÄMYSPEDAGOGIIKKA JA AIKUISEN MERKITYS SUHTEIDEN OHJAAMISESSA 14
4.1 Elämyspedagogiikka osana ohjaamista 16
4.2 Ryhmä 17
4.3 Ryhmäytymisen kehitysvaiheet 18

5 KOTISEUDUN JA KULTTUURIN MERKITYS LAPSUUDESSA – LEIRI TUUSULASSA 22
5.1 Lasten ja nuorten viihtyvyys kotiseudulla 23
5.2 Kotiseutu- ja kulttuurileiri Tuusulassa 24
5.3 Leiripäivien rakenne 25

6 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS 31

7 AINEISTON KERUU- JA ANALYYSIMENETELMÄT 33
7.1 Osallistuva havainnointi 33
7.2 Puolistrukturoitu teemahaastattelu 34

8 ’’HYVÄÄ KAVERIA HALATAAN’’ 37
8.1 Ystävyys 37
8.2 Yhteisöllisyys ja osallisuus 40
8.3 Kotiseutu- ja kulttuuri, ’’Maailman keskipiste on Tuusulassa’’ 42

9 POHDINTA 44

LÄHTEET 52

LIITE 1. Kuva lapsista käsikkäin 55

LIITE 2. Kuvia Klaavolan museoretkeltä 56

LIITE 3. Kuva retkeltä Tuusulanjärven kirkkorantaan 57

LIITE 4. Kuvia leiriolympialaisista 58

LIITE 5. Kuvia aistiradalta 59

LIITE 6. Kuva ystävyyskartan askartelusta 60

LIITE 7. Kuva lasten palautteista 61

LIITE 8. Kuva leirilipusta 62

LIITE 9. Leirikirje vanhemmille 63

1 JOHDANTO

Monet ihmiset kokevat lapsuudessa ja nuoruudessa syntyneet ystävyyssuhteet merkityksellisiksi. Ystävyyssuhteet kasvattavat ja opettavat ja ne voivat syventyä ajan kuluessa. Välillä varhaiset ystävyyssuhteet voivat katketa, kun ihmiset kasvavat erilleen, mutta kuitenkin koetaan, että tärkeiden ystävien kanssa ystävyys voi kestää useammankin vuoden eron. Ystävyystaitoja tarvitaan ja niitä voi oppia ja kehittää. Jokaisen ystävyyssuhteen eteen tulee tehdä töitä ja muistaa näyttää välittämistä, jotta ystävyyssuhteet säilyvät. (Suomen Mielenterveysseura i.a.)

Opinnäytetyömme aiheena on 7-12-vuotiaiden lasten välisten vuorovaikutussuhteiden syntyminen ja niiden havainnointi leiriympäristössä. Havainnoimme onko suunnittelemallamme ohjelmalla merkitystä vuorovaikutussuhteiden tukemisessa. Opinnäytetyömme on produktio ja olemme tehneet siitä laadullisen aineiston. Järjestimme Tuusula-Seuran kanssa yhteistyössä kesäleirin Työyhteisöt ja kehittäminen harjoittelun yhteydessä. Opinnäytetyömme aineisto kerättiin osallistuvalla havainnoinnilla. Havainnoimme tutkimuksessamme lasten välisiä vuorovaikutus- ja ystävyyssuhteita leiriympäristössä viiden päivän ajan. Lisäksi keräsimme aineistoa puolistrukturoidun teemahaastattelun sekä lapsilta saadun palautteen kautta.

Vuonna 2016 leirin pilotti järjestettiin 9-12-vuotiaille lapsille, mutta tänä vuonna leirille otettiin mukaan myös 7 ja 8-vuotiaat lapset. Syy tähän oli se, että toiselle opinnäytetyötä tekevälle tulee sosionomitutkintoon lisäksi lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Pyrimme siihen, että saisimme leiriohjelman kautta edistettyä lasten välisiä vuorovaikutustaitoja ja mahdollisimman moni lapsista saisi uuden kaverin. Kesäleirin tavoitteena oli lisätä lasten kotiseutu- ja kulttuuritietoisuutta. Lisäsimme kotiseutuaiheista ohjelmaa esimerkiksi retkien ja ryhmätoiminnan kautta.

Opinnäytetyömme työelämän yhteistyökumppanina toimi Tuusula-Seura, joka on noin 500 jäseninen kulttuuri- ja kotiseutuyhdistys. Tuusula-Seura aloitti vuonna

2016 järjestämään Tuusulassa kesäleirejä, joiden tarkoituksena on parantaa nuorten tuusulalaisten viihtyvyyttä omassa kotikunnassa sekä tavoittaa uusia jäseniä seuran toimintaan. Tällaisilla tapahtumilla seura pystyy kehittämään toimintaansa ja lisäämään sen jatkuvuutta myös nuoremmille sukupolville. Tuusula-Seura saa opinnäytetyön kautta tärkeää informaatiota ja he voivat tulevina vuosina käyttää opinnäytetyön tuloksia keinona mainostaa leiriä.

Opinnäytetyön nimi muodostui teemahaastattelun kautta yhden leiriläisen puheenvuorosta. Lapsi kertoi millainen on hänen mielestään hyvä ystävä ja totesi, että ”jos joku on yksin, sitä ei jätetä”. Tämä kuvasi erittäin hyvin leirin aihetta ja tavoitettamme siitä, että jokainen saisi leirillä uusia ystäviä.

Koska vuorovaikutussuhteet ovat merkittävä asia läpi elämän, on tärkeää tukea jo varhain lasten vuorovaikutussuhteita. Opinnäytetyömme aihe on aina ajankohtainen, koska lasten väliset sosiaaliset suhteet ovat tärkeä pohja ihmisen kasvulle ja kehitykselle. Opiskelijan on hyödyllistä oppia havainnoimaan lasten välisten vuorovaikutussuhteiden kehittymistä ja osata hyödyntää havaintojaan lapsiryhmien kanssa työskennellessä.

Olemme tutkineet laajasti aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja tutustuneet opinnäytetöihin, joiden aihe on lähellä omaamme. Aiemmin on tutkittu esimerkiksi sitä, miten voidaan tukea lasten välistä vuorovaikutusta luovilla ja osallistavilla menetelmillä. Opinnäytetyömme on muokkautunut työskentelyn edetessä saadessamme lapsilta palautetta ja kuullessamme heidän ajatuksiaan. Haimme aineistoa esimerkiksi ryhmätoiminnan, vuorovaikutuksen, lasten kasvun ja kehityksen hakusanoilla.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli havainnoida Tuusula-Seuran kotiseutu- ja kulttuurileirillä 7-12-vuotiaiden lasten välisiä vuorovaikutussuhteita.

Opinnäytetyön tavoite:

- Selvittää lastenvälisten vuorovaikutussuhteiden kehittymistä kotiseutu- ja kulttuurileirillä Tuusulassa.

Opinnäytetyön tavoitteeseen pääsyn kannalta oli tärkeää havainnoida, millainen vaikutus leiritoiminnalla oli esimerkiksi ystävyyssuhteiden syntymiseen. Halusimme selvittää opinnäytetyöllämme 7-12-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemuksia ystävyydestä. Pohdimme, miten voimme tukea eri-ikäisten lasten välille muodostuvia vuorovaikutussuhteita. Toteutimme leirille ystävyyssuhteita tukevaa toimintaa, joka pohjautui elämys- ja seikkailupedagogiikkaan. Toiminta oli suunniteltu niin, että saisimme lapset auttamaan toisiaan ja toimimaan yhdessä mahdollisimman monipuolisesti.

3 LAPSUUS JA VUOROVAIKUTUSSUHTEET

Teoksessa Välittämisen pedagogiikka Piironen-Malmi ja Strömberg (2008,146) kirjoittavat, kuinka ystävyyssuhteet sekä sosiaaliset taidot ovat tärkeitä lasten ollessa 7-12-vuotiaita. Lapselle on merkityksellistä toisilta lapsilta saatu palaute ja mielipiteet. Lapsen itsetunnon kehitykseen vaikuttaa se, kuinka lapsi itse ymmärtää ja kokee muilta saamansa palautteen.

Ihmisten välillä tapahtuvaa toimintaa kutsutaan sosiaaliseksi vuorovaikutukseksi. Vuorovaikutus sisältää keskeisiä taitoja, joita ovat keskustelutaidot, esiintymistaidot, ryhmä- ja tiimityötaidot, neuvottelutaidot, yhteistyö- ja yhteistoiminnan taidot sekä empatiataito. (Kauppila 2006, 19,24.)

3.1 Vuorovaikutus lapsuudessa

Eriksonin (1982) teorian mukaan ihmisen sisäinen luottamus alkaa kehittyä jo ensimmäisestä elinvuodesta alkaen. Luottamus syntyy kun lapsella on turvallinen suhde kasvattajiin. Lapsen luottamus toiseen ihmiseen ja itseensä on peräisin ympäristön tarjoamasta tuesta ja omista tarpeista. Nämä kaksi asiaa vaikuttavat lapsen luottamuksen ja turvallisuuden tunteen syntymiseen. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 63.)

Voidaan katsoa, että jo lapsen syntymästä lähtien, vuorovaikutus- ja viestintätaidot alkavat kehittyä. Vuorovaikutus- ja viestintätaidot kehittyvät läpi elämän jatkuvasti. Tekemisen kautta lapsi oivaltaa ja oppii uutta vuorovaikutuksesta ja viestintätaidoista. Loukusa ja Paavola (2011) mukaan lapsen tulee kokea olonsa turvalliseksi toimintaympäristössä, jotta hän pystyy havainnoimaan ympäristöään ja opettelemaan uusia ja kehittämään jo opittuja taitoja. Lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiseen vaikuttaa vahvasti ohjaajan läsnäolon merkitys ja että lapsi kokee tulleensa huomioiduksi. (From & Koppinen 2012, 28.)

Vuorovaikutustaidoilla on alakäsitteitä. Interpersoonallisuus taidot tarkoittavat sosiaalipsykologiassa vuorovaikutustaitoja, joissa kommunikoidaan kasvokkain muiden ihmisten kanssa, myös puhelimessa puhuminen kuuluu interpersoonallisiin taitoihin. (Kauppila 2006, 19.) Erilaiset ympäristöt ja sosiaaliset ärsykkeet kartuttavat ihmisen taitoja toimia erilaisten yhteisöjen jäseninä. Tätä kasvua ja kehitystä kutsutaan sosialisaatioprosessiksi, joka alkaa jo aikaisessa lapsuudessa. Lapsi oppii sosialisaatioprosessin kautta kansalaisten yhteiset normit ja arvot ja niistä lähtöisin olevat käyttäytymissäännöt ja toimintatavat. (Kauppila 2006, 19.)

Sosiaaliset suhteet sekä sosiaaliset taidot ovat myös vuorovaikutuksen alakäsitteitä. Sosiaaliset suhteet kuvaavat vuorovaikutuksen luonnetta ja kvalitatiivisia eli laadullisia ominaisuuksia. Sosiaaliset taidot taas ovat osa sosiaalisen kompetenssin aluetta. Tähän kuuluvat taidot sopeutua ihmisten joukkoon. (Kauppila 2006, 19.) Sosiaalinen kompetenssi kuvaa ihmisen taitoja toimia sosiaalisissa tilanteissa ja tapahtumissa (Linna & Rantala 2014, 8).

3.2 Ystävyyssuhteiden merkitys lapsen elämässä

Sosiaalisilla taidoilla on suuri merkitys siihen, miten lapsi luo ystävyyssuhteita. Jos lapsella on haasteita sosiaalisissa taidoissa, hän on altis jäämään ryhmästä syrjään. Kaveri- ja ystävyyssuhteet muodostavat ja vahvistavat lapsen persoonallisuutta, koska sosiaalisissa tilanteissa lapsi oppii antamista, saamista sekä vastavuoroisuutta. Ystävyyssuhteiden kautta lapsi oppii luottamaan ja pettymään. Lapsuuden ystävyyssuhteet luovat pohjan myöhemmällä iällä luotaviin sosiaalisiin suhteisiin. Ystävyyssuhteet tukevat lapsen minäkäsityksen kehittymistä sekä antavat lapselle kasvun ja kehityksen kannalta olennaista sisältöä. Ystävyyssuhteissa nousee esille yhteiset kokemukset, hauskanpito ja jännitys. Ystävyyssuhteiden kautta lapsi kehittää vuorovaikutustaitojaan, jotka ovat lapsen elämän kannalta erittäin tärkeitä. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 147.)

Useiden tutkimusten mukaan ne lapset, joilla on vastavuoroinen ystävyyssuhde eli toisin sanoen lapset, joilla on yksi tai useampi ystävä, ovat muun muassa it-

sevarmempia, mukautuvat erilaisiin ryhmätilanteisiin helpommin, ovat sosiaalisempia ja vähemmän aggressiivisia. Kouluikäisten lasten kohdalla ystävyyssuhteet suojaavat lasta esimerkiksi kiusaamiselta sekä vähentävät lapsen riskiä saada tunne-elämän ongelmia. (Salmivalli 2000, 36,38.)

Vertaissuhteessa on lapsia ja nuoria, jotka ovat kehityksessä lähes samalla tasolla. Vertaisen ei tarvitse olla lapsen kanssa saman ikäinen, mutta vertaissuhde toimii paremmin, kun lapset ovat lähes samaa ikäluokkaa. Lapsen toimiessa vertaisten kanssa, on huomattu positiivisia vaikutuksia esimerkiksi lasten oppiessa vuorovaikutustaitoja. Vertaissuhteet kehittävät lapsen psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia. Vertaissuhteet kehittävät kokonaisvaltaisesti lapsen minäkäsitystä ja lapset oppivat toisiltaan sääntöjä ja käyttäytymismalleja, joita heiltä vaaditaan. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017.)

Heikot vertaissuhteet lapsuudessa voivat lisätä mahdollisuutta, että myöhemmällä iällä lapsella on suuremmat riskit tasapainottomuuteen elämässä. Tämä voi myös vaikuttaa siihen, että lapsen käyttäytymisessä ilmenee haasteita. Vertaissuhteiden ollessa toimivat, pystytään vaikuttamaan positiivisesti lapsen käyttäytymiseen ja välttämään tulevaisuudessa lapsen mahdolliset sosiaalisenkehityksen haasteet. (Sturaro, van Lier, Cuijipers & Koot 2011, 759.) Leirillä vertaissuhteet näkyivät lasten ikäeroissa ja siinä, että ohjasimme nuorempia oppimaan vanhemmilta leiriläisiltä. Leiriolympialaisryhmillä pyrimme siihen, että lapset ja nuoret olivat eri-ikäisten seurassa. Olympiaryhmät jaettiin niin, että lapset laitettiin pituusjärjestyksessä jonoon ja laskettiin jako neljään.

3.3 Osallisuus ja joukkoon kuuluminen

YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12. artiklan mukaan alle 18-vuotiaiden osallisuus on perusoikeus. Suomessa perustuslaissa on määrätty, että viranomaisten tulee toimia niin, että he kohtelevat lasta yksilöinä, tasa-arvoisesti ja mahdollistaa heidän vaikuttamisensa heitä koskeviin asioihin. Myös sosiaalihuoltolain 10 § sanotaan, että tulisi kiinnittää huomiota lasten ja nuorten toivomuksiin ja tarpeisiin palveluita järjestettäessä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

Erilaiset sosiaaliset tuet ja -toimet auttavat ihmistä pysymään yhteiskunnassa kiinni. Ihmisen hyvinvoinnin näkökulmasta on tärkeää pystyä yhdenvertaisesti osallistumaan yhteiskunnan tarjoamiin virikkeisiin ja palveluihin, kuten kulttuuriseen ja sosiaaliseen toimintaan. (Leeman, Kuusio & Hämäläinen 2015, 3.)

Opinnäytetyömme kohderyhmänä olivat ala-asteikäiset lapset. Artikkelissa Being part of the peer group: a literature study focusing on the social dimension of inclusion in education, kerrotaan Wolrd Health Organization:in menetelmästä ’’Activities and Participation’’ (2001). Siinä on tutkittu osallisuuden ja aktiviteettien merkitystä luokkahuone tilanteissa. Tutkimukseen liittyen on todettu, että kouluissa olisi tärkeää keskittyä ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja ihmissuhteisiin. Artikkelissa Being part of the peer group (2009) kerrotaan sosiaalisen osallistumisen tärkeydestä ja siitä, kuinka kommunikointi on kaikista tärkein osa, jotta voidaan kehittää sosiaalista osallisuutta. Kaverit, ystävät sekä muut sosiaaliset suhteet ovat siis merkityksellisiä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Lasten leikkiminen ja toimiminen yhdessä muiden kanssa tukee sosiaalisen osallistumisen kehittymistä. (Koster, Nakken, Pijl & van Houten 2009, 129.)

Osallisuus ja itsensä kokeminen toimijana tarkoittaa sitä, että ihminen tuntee voivansa vaikuttaa ympärillään tapahtuviin asioihin. Lapsi tai nuori voi kokea masennusta, mikäli hän kokee kehittyvässä iässä useita kertoja, ettei yrityksistä huolimatta saa omaa asiaansa kuulluksi. On mahdollista vähentää ihmisten vieraantumista yhteisöistä tai alttiutta masentua, mikäli antaisimme eri ikäluokille paremmin mahdollisuuksia esimerkiksi osallistua arjen pieniin päätöksiin ja ratkaisuihin. (Nurmi & Rantala 2011, 19.)

Teoksessa Vuorovaikutuksellinen tukeminen Vilén ym. (2008, 62) kirjoitetaan kuulluksi tulemisen tärkeydestä. Elämäntilanteesta riippumatta on tärkeää kokea yhteys toiseen esimerkiksi ilmein, kosketuksin tai sanoin. Vuorovaikutus toimii pohjana osallisuuden kokemiseen. Kokemus osallisuudentunteesta syntyy jo vauvana, kun vauva kokee riittävän usein läheisen aikuisen vastaavan hänen viesteihinsä sillä tavoin, että kokee tulleensa kuulluksi. Vauvan reaktiot hänestä hoivaavan vanhemman aloitteisiin tai vauvan omat aloitteet esimerkiksi leikki- ja

hoivatilanteissa luovat pohjaa osallistuvaan vuorovaikutukseen. Lapsen kutsuminen syömään, nukkumaan tai ulkoilemaan on yhtä tärkeässä roolissa lapselle kuin leikkiin kutsuminen. (Nurmi & Rantala (toim.) 2011, 6, 15.)

Osallisuutta on myös se, että lapsella on mahdollisuus kieltäytyä, eikä häntä pakoteta osallistumaan. Tällöin esimerkiksi ohjaajan on pystyttävä toimimaan niin, että lapsi kokee osallisuuden tunteen. Lapsen on saatava tarpeeksi paljon tietoa häntä koskevista asioista, kuten esimerkiksi mikä on hänen roolinsa ja mitkä ovat hänen oikeutensa. Lapsen on saatava ilmaista omat mielipiteensä ja ajatuksensa niin, että hän kokee tulleensa kuulluksi. Aikuisella on tärkeä rooli siinä, että hän tukee lasta ilmaisemaan itseään. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016.)

4 ELÄMYSPEDAGOGIIKKA JA AIKUISEN MERKITYS SUHTEIDEN OHJAAMISESSA

Tärkeintä ryhmänohjaajana on varmistaa, että ryhmä toimii ja työskentelee tavoitteellisesti. Ohjaaja toimii johtajana ja huolehtii siitä, että kaikki sujuu hyvin. Ohjaajan tehtävänä on suunnitella ja ohjata ryhmää sekä pitää huolta siitä, että ryhmän jäsenet ovat tasavertaisessa asemassa ja myös hiljaisemmat ryhmäläiset pääsevät ääneen. Ohjaajan vastuulla on huolehtia siitä, että ryhmän jäsenet kommunikoivat keskenään, tekevät yhteistyötä sekä auttavat toisiaan. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 68–70.)

Toiminnalliset leikit ovat vuorovaikutustaitoja tukevia toimintoja. English, Goldsten, Shafer ja Kaczmarek (1997) mukaan lapsi tai nuori, jolla on hyvät vuorovaikutustaidot voidaan esimerkiksi ohjata sellaisen lapsen tai nuoren luo, jonka vuorovaikutustaidot vaativat vielä harjoittelua. Tähän kuitenkin tarvitaan myös ohjaajan tukea ja päävastuu toiminnallisissa leikeissä on aikuisella. Ohjaaja liittyy toimintaan huomatessaan, esimerkiksi ettei leikki käynnisty tai leikkijät tarvitsevat tukea vuorovaikutuksessa ja kommunikoinnissa. Ohjaaja voi muun muassa lisäkysymyksin tai ohjaavin lausein auttaa leikkijöitä alkuun. Brownin, Odomin ja Conroyn (2001) mukaan tällaista toimintamallia, jolla ohjataan vuorovaikutusta leikkitilanteissa, kutsutaan stay, play and talk – menetelmäksi. (From & Koppinen 2012, 81.)

On tärkeää, että ohjaaja ottaa lapseen kontaktia heti ensi tapaamisella. Lapsen huomioiminen yksilönä ryhmässä on tärkeää myös myöhemmässä vaiheessa. Ohjaaja näkee lapsen yksilönä ja pyrkii antamaan hänelle tarvittavan huomion. Lapsen itsetunto kehittyy, kun aikuinen huomioi ja näkee hänet. (Vehkalahti 2007, 12.) Ohjaajan läsnäolo loi leirillä turvallisuudentunnetta lapselle, joka tuli uuteen ympäristöön hänelle tuntemattomien ihmisten joukkoon. Saimme leirin lopussa lapsilta palautetta, jossa he olivat kuvailleet leiriohjaajia erilaisilla adjektiiveilla. Halusimme tuoda opinnäytetyössä esille lapsien kokemuksia hyvästä ohjaajasta ja miten he meitä kuvailivat. Lapsilta saadusta palautteesta ilmeni, että

ohjaajan tulee olla muun muassa ilahduttava, ajattelevainen, rauhallinen, onnellinen sekä sydämellinen.

Ryhmänohjaaja tekee työtä persoonallaan, eikä ole olemassa vain yhtä tapaa tai yhtä ihmistyyppiä, joka olisi hyvä ryhmänohjaaja. Ryhmänohjaaja toimii esimerkkinä ryhmän muille jäsenille. Ryhmänohjaaja saa ja hänen tuleekin olla oma itsensä, mutta kuitenkin on olemassa tärkeitä ominaisuuksia, joita hänen tulee tunnistaa ja osata kehittää työskennellessään. Näitä ominaisuuksia on esimerkiksi empaattisuus, diplomaattisuus ristiriitatilanteissa sekä luovuus. (Kaukkila & Lehtonen 2008, 58–59.)

Ohjaaja tukee ryhmähenkeä, mutta samalla huomioi yksilön taidot ja kehityskohteet. Ohjaajan tulisi pyrkiä havainnoimaan jokaista lasta erikseen ja huomioida heidän yksilölliset taitonsa ja kiinnostuksen kohteensa. Ohjaajan pitää luoda lapsille mahdollisuuksia parantaa taitojaan ja löytää niitä asioita, joista lapset pitävät. On tärkeää, että lapsi kokee onnistuvansa ja on innostunut tekemisestä. (Vehkalahti 2007, 22–24.)

Ohjaajan rooli leirillä on luoda turvallinen ympäristö leiriläiselle. Etenkin nuoremmat leiriläiset turvautuvat helposti ohjaajiin, kun eivät ole vielä ehtineet tutustua muihin leiriläisiin. Ohjaajan tulee olla kiinnostunut leiriläisistä ja heidän asioistaan sekä olla saatavilla, jos lapselle tulee jokin hätä. Lapset turvautuvat ohjaajiin ja aikuisen läsnäolo on heille tärkeä. Ohjaaja havainnoi leiriläisiä ja tämän kautta tunnistaa esimerkiksi kiusaamistilanteita ja voi ja osaa puuttua niihin. Ohjaajan tulee kohdella lapsia tasavertaisesti ja antaa jokaiselle samat oikeudet. Kaikilla ohjaajilla on yhteiset pelisäännöt, joiden avulla rajaavat ja valvovat lasten toimintaa. Ohjaajien palaverit ja keskinäinen kommunikointi ovat ydinasia, kun halutaan luoda toimiva ja onnistunut tapahtuma lapsille. (Ketola 2002, 103.)

Kohtaamistilanne lapsen kanssa on ohjaajalle miellyttävä, kun hän yhdessä lasten kanssa käy keskustelua säännöistä. Ohjeiden noudattaminen on helpompaa, kun säännöt käydään yhdessä läpi etukäteen. Lapset noudattavat sääntöjä, kun he ovat olleet osana niiden tekemistä. Tämä on hyvä käytäntö osallistaa lapsia. (Cantell 2010, 148–149.) Usein voidaan ajatella sääntöjen olevan tarpeellisia eri

yhteisöissä. Yhteisöjen sisällä koetaan tärkeäksi asettaa sääntöjä, jotka ohjaavat yhteisön jäsenten toimintaa. On olemassa myös yhteiskunnallisia sääntöjä, joihin yhteisöt eivät voi vaikuttaa, mutta niitä on hyvä välillä kyseenalaistaa ja soveltaa. Säännöillä on suuri arvo lapsen ja nuoren kasvaessa yhteiskunnan jäseniksi ja ne tuovat turvallisuuden tunnetta. Ne myös ohjaavat ja antavat toiminnalle rajoja. Lapset noudattavat sääntöjä joskus mustavalkoisesti. Tällainen ajattelutapa on normaalia, kun nuori alkaa pohtia omaa arvomaailmaa ja näkökulmia elämään. Lapsien kanssa on hyvä keskustella siitä, miksi sääntöjä tehdään ja mikä on niiden merkitys. (Cantell 2010, 146.)

4.1 Elämyspedagogiikka osana ohjaamista

Elämyspedagogiikka on seikkailupainotteista seikkailukasvatusta. Sen yhtenä menetelmänä voidaan käyttää draamapedagogiikkaa. Muita menetelmiä ovat kesäleirit, luonto-opetus ja 4H-toiminta. Elämyspedagogiikan tarkoituksena on kokemusten ja erilaisten elämysten kautta opettaa ja kasvattaa lapsia ja nuoria, kun he työskentelevät heille uuden ja tuntemattoman asian parissa. Lapsi on mukavuusalueensa ulkopuolella ja hänen täytyy ratkaista ja selviytyä erilaisista haasteista. Elämyspedagogiikan avulla voidaan myös parantaa ryhmän välistä vuorovaikusta. Ohjaajan tehtävänä on kehittää tilanteita, joissa lapsien tulee toimia yhdessä ja selvitä erilaisista haasteista. Ohjaaja auttaa lapsia saamaan kokemuksia onnistumisesta ja elämyspedagogiikan kautta on tarkoitus opettaa lapselle vastuu omasta toiminnastaan ja ryhmän kanssa toimimisesta. (Karppinen 2010, 119–120.)

Elämyspedagogiikan ei aina tarvitse olla ulkona seikkailua, vaan tekemisen pitää olla monipuolista, esimerkiksi draamaa, musiikkia, liikuntaa, kuvataidetta sekä organisatorista ja sosiaalista toimintaa. Elämyspedagogiikan tarkoituksena on siis asettaa ihminen tilanteeseen ja ympäristöön, joka ei ole hänelle jokapäiväinen ja joka vaatii häntä löytämään itsestään vahvuuksia ja voimavaroja selviytyäkseen. (Karppinen & Latomaa 2015, 48.)

Elämyspedagogiikka ja seikkailukasvatus kulkevat käsi kädessä toistensa kanssa. Elämyspedagogiikkaa pidetään seikkailukasvatusta suunnitelmallisempana. Siinä painotetaan elämysten sekä kokemusten käyttämistä osana ihmisen kokonaisvaltaista kehittymistä ja kasvua. Seikkailukasvatus puolestaan korostaa korkeanriskin osa-alueita. Siihen kuuluu esimerkiksi vuorikiipeily, selviytymislajit sekä muita lajeja, jotka luovat ihmiselle jännityksen tunteita. Elämyspedagogiikka ja seikkailukasvatus eroavat toisistaan siten, että seikkailuja ei aina pysty suunnittelemaan etukäteen, mutta elämyksiä voi. (Karppinen & Latomaa 2007, 85.) Elämyspedagogiikka ja seikkailukasvatus pohjautuvat samaan ideologiaan ja molempien tavoitteena on luoda lapsille uusia elämyksiä ja yhteisiä kokemuksia. Tästä syystä puhumme opinnäytetyössämme elämys- ja seikkailupedagogiikasta.

4.2 Ryhmä

Teoksessa Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot (2006, 85) Reijo A. Kauppila lainaa Homans (1950) määritelmää ryhmästä näin:

> *Ryhmä on joukko ihmisiä, jotka kommunikoivat toistuvasti toistensa kanssa. Ryhmään muodostuu niin vähäisestä määrästä ihmisiä, että jokainen heistä voi kommunikoida ryhmään kuuluvan kanssa, ei toissijaisesti vaan interpersoonallisessa (face to face) kontaktissa. (Kauppila 2006, 85.)*

Ystävyyssuhteet opettavat lapselle tärkeitä sosiaalisia taitoja, jotka ovat merkityksellisiä lapsen luodessa läheisiä ihmissuhteita. Lapsen kuuluminen ryhmään antaa lapselle mahdollisuuden oppia ryhmätaitoja, joita myöhemmin elämässä tarvitaan. Ryhmätaitoja ovat muun muassa jämäkkyys sekä yhteistyö- ja johtajuustaidot. Sekä ystävyyssuhteita että taitoja toimia ryhmässä tarvitaan siihen, että ihminen oppii luomaan läheisiä suhteita ja pystyy toimimaan osana yhteiskuntaa. (Salmivalli 2000, 38.) Esimerkiksi leiriympäristössä lapsi pääsi toteuttamaan itseään ja pystyi löytämään ystäviä ja kavereita, joiden kanssa hänellä oli yhteisiä kiinnostuksen kohteita ja joita lapsi ei välttämättä kotioloissa tapaisi.

Kokemus siitä, että kuuluu johonkin ja tuntee olonsa hyväksytyksi omassa ryhmässään, on tärkeää. Ensin tämä ryhmä on luonnollisesti perhe, sitten ryhmä voi laajentua tai sen rinnalle voi muodostua uusia ryhmiä. Näitä ryhmiä voivat olla esimerkiksi koulu, kerhot, harrastukset ja leirit. Ryhmissä syntyy useita tilanteita, joissa lapsi tai nuori pääsee vuorovaikuttamaan toistensa kanssa. (Nurmi & Rantala (toim.) 2011, 20.) Kouluikäiselle lapselle on tärkeää harrastaa ja kehittää sosiaalisia taitoja myös koulumaailman ulkopuolella. Ryhmässä toimimisen kautta lapsi kehittää ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitoja. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 148.)

Hyvällä ryhmäytymisellä ja erilaisilla ryhmäytymistä tukevilla leikeillä voidaan estää erilaisia kiusaamistilanteita ja sitä, ettei kukaan jää yksin. Ohjaajilla on vastuu siitä, että ryhmä toimii ja ettei kenenkään tarvitse olla yksin. Aikuinen pystyy vaikuttamaan siihen, että kaverisuhteita syntyy, kun hän järjestää tarpeeksi virikkeitä ja mielekästä toimintaa, jota voidaan tehdä ryhmässä. (Ketola 2002, 87.)

4.3 Ryhmäytymisen kehitysvaiheet

Ryhmäytymisessä on erilaisia kehitysvaiheita, jotka voivat ilmetä monin tavoin. Ryhmät ovat yksilöllisiä ja niihin voi vaikuttaa useat ryhmästä riippumattomat asiat. (Kauppila 2006, 99.) Ensin ryhmäläiset ovat toisistaan erillään, mutta yhteisen toiminnan kautta alkaa tapahtua ryhmäytymistä. Ensimmäistä ryhmäytymisvaihetta voidaan kutsua muotoutumisvaiheeksi. Tässä vaiheessa jäsenet tutkivat uutta tilannetta, ovat varovaisia, eivätkä lähesty toisiaan. Ryhmän jäsenet eivät tässä vaiheessa tiedä omia roolejaan, eikä heillä ole ryhmän säännöt selvillä. Keskustelua käydään yleisellä tasolla ja ryhmäläiset seuraavat, ketkä ovat ryhmässä puheliaita ja ketkä hieman varovaisempia. Ryhmä alkaa muotoutua ja jäsenet etsivät oman paikkansa. Hyvän ryhmähengen syntymiseen tarvitaan onnistunut ryhmäytyminen, jota edistää jos ryhmässä on esimerkiksi ohjaaja. (Kauppila 2006, 97.)

Toista vaihetta ryhmäytymisessä voidaan kutsua kuohunta- eli konfliktivaiheeksi. Tässä vaiheessa ryhmän jäsenten yksilöllisyys ja erilaiset mielipiteet nousevat

pinnalle. Tämä saattaa tuoda ryhmään erilaisia ongelmia, joita pyritään ratkaisemaan. Jos ryhmän jäsenten on hankala näyttää tunteitaan, ryhmässä saattaa syntyä erillisiä pienempiä ryhmiä. Konfliktivaiheessa oleva ryhmä vaikuttaa negatiivisesti ryhmän toimintaan ja ryhmässä tulisi pyrkiä avoimeen keskusteluun, jossa pyritään selvittämään erimielisyydet. (Kauppila 2006, 98.)

Yhteistoiminnan syntymisen vaihe on kolmas ryhmäytimisen vaiheista ja siinä ryhmä alkaa tuntea omat säännöt, normit ja roolit. Tässä vaiheessa aletaan puhua ryhmätunteesta eli siitä, että ryhmän kesken tunnetaan yhteenkuuluvuutta. Ryhmä työskentelee yhteisellä tavalla ja kaikki ryhmänjäsenet tekevät omat tehtävänsä. Yhteistoiminnan syntymisen vaiheessa jäsenet uskaltavat jo ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan sekä alkavat aidosti kiinnittyä ryhmäntoimintaan. Kolmannessa vaiheessa ryhmä ei kuitenkaan vielä ole niin tehokas kuin voisi olla. (Kauppila 2006, 98.)

Ryhmän alkaessa saavuttamaan täyttä potentiaaliaan ja osaamistaan kutsutaan kypsän toiminnan vaiheeksi. Tämä on ryhmäytymisen neljäs vaihe ja siinä ryhmänjäsenet osaavat jo kehittävästi keskustella ja toimia ryhmän yhteisten tavoitteiden parantamiseksi. Ryhmäläiset haluavat onnistua yhdessä ja erimielisyydet pystytään ratkaisemaan ilman suurempia haasteita. Ryhmän välillä on hyvä vuorovaikutus ja yhdessä positiivisen toiminnan kautta saadaan hyvää ryhmähenkeä. (Kauppila 2006, 98–99.)

Kun ryhmä pääsee yhteiseen tavoitteeseensa ja työ on saatu valmiiksi, päästään ryhmän viimeiseen vaiheeseen eli ryhmän hajoamiseen. Ryhmä on tiedostanut, että ryhmän hajoaminen tulee tapahtumaan ja siksi se ei yllätä jäseniä, vaikka se voikin aiheuttaa apeuden tunnetta. Ryhmän hajoamisen jälkeen on mahdollista, että ystävyyssuhteet, joita ryhmäntoimimisen aikana on kehittynyt säilyvät ja löytyy uusia syitä tavata ryhmän jäseniä. (Kauppila 2006, 99.)

Näimme ryhmän toiminnan eri kehitysvaiheet Tuusula-Seuran kotiseutu- ja kulttuurileirillä selkeästi. Huomasimme tutustumisleikkien aikana, että toiminta oli vielä arkaa ja lapset eivät uskaltaneet ottaa kontaktia toisiinsa. Lapset tarkkailivat

ympäristöä ja pohtivat omaa rooliaan ryhmässä. Leiriviikon aikana toiminta yhteneväistyi ja huomasimme, että lapset olivat alkaneet leikkiä uusien ystävien kanssa. Ryhmän roolit olivat jakautuneet ja huomasimme esimerkiksi vanhempien lasten ottaneen apuohjaajien roolia. Lasten tutustuttua tosiinsa he alkoivat olla avoimempia ja nauttivat leiripäivien sisällöstä enemmän. Leirin lähestyessä loppua havaitsimme, kuinka lapsia harmitti leirin päättyminen. Lapset tiedostivat, että leiri tulee päättymään ja osasivat ottaa ilon irti viimeisistä leiripäivistä. Useat lapset tulivat kertomaan meille toivovansa, ettei leiri loppuisi koskaan tai se jatkuisi ainakin vielä toisen viikon. Osa lapsista oli ennakoinut leirin päättymisen ja olivat jo etukäteen vaihtaneet yhteystietoja ja loput vaihtoivat numeroita viimeisenä leiripäivänä. Kaikki lapset kertoivat aikovansa pitää yhteyttä uusiin ystäviin.

Seuraavalla sivulla avaamme ryhmän eri kehitysvaiheet taulukon avulla. (Taulukko 1)

TAULUKKO 1. Ryhmän toiminnan kehitysvaiheet

Ensimmäinen vaihe	Muotoutumis-vaihe	Ei vielä tunneta toisia ja tarkkaillaan tilannetta.	Tehdään ryhmälle säännöt ja keskustelu on yleisellä tasolla.
Toinen vaihe	Kuohunta- eli konfliktivaihe	Erilaisuus ja erilaiset näkemykset tulevat esille, saattaa aiheuttaa haasteita. Ongelmaratkaisun tärkeys korostuu.	Saattaa muodostua pieniä ryhmiä isomman sisälle. Ryhmän roolit jakautuvat ja tavoitteet muodostuvat.
Kolmas vaihe	Yhteistoiminnan syntymisen vaihe	Ryhmäntoiminta ei ole vielä täydessä tehossa ja toimintaa kaunistellaan. Ryhmä pyrkii välttämään ristiriitoja.	Jokaisella oma rooli ja ryhmän jäsenet tiedostavat tavoitteet. Jäsenet uskaltavat olla omia itsejään ja vuorovaikutus toimii.
Neljäs vaihe	Kypsän toiminnan vaihe	Toiminta selkeytyy ja työnjako on onnistunutta. Ristiriidat pystytään ratkaista ja voidaan keskittyä olennaiseen.	Ryhmä on täydessä potentiaalissa. Hyvä motivaatio ja luovuus näkyvät toiminnassa.
Viides vaihe	Ryhmän hajoaminen	Herättää paljon tunteita ryhmän jäsenten kesken.	Ryhmä on päässyt loppuun ja saavuttanut tavoitteet

5 KOTISEUDUN JA KULTTUURIN MERKITYS LAPSUUDESSA – LEIRI TUUSULASSA

Leiri on lapselle paikka, johon hän tulee erilaisista syistä, joko vapaaehtoisesti tai vähemmän vapaaehtoisesti. On tärkeää, että leiriympäristö luo tunteen siitä, että lapsella on turvallista ja viihtyisää. (Ketola 2002, 105–106.) Yleisesti sanotaan, että kotiseutu keskittyy nuoruudessa koulun ympäristöön. Koululla on tärkeä rooli lasten ja nuorten elämässä ja kouluympäristön viihtyvyyden edistäminen sekä koulukiusaamiseen puuttuminen edistävät sitä, että kiinnitytään kotiseutuun. Kotiseutuun kiinnittyminen edistää tunnetta siitä, että lapsi kokee kuuluvansa yhteisöön ja tuntee yhteisöllisyyttä. Se, että lapsi kokee olonsa turvalliseksi kotiseudullaan ja luottaa sen yhteisöön, auttaa myöhemmässä elämänvaiheessa ihmistä kiinnittymään myös muihin yhteisöihin ja paikkoihin. (Sinkkonen-Tolppi 2006, 150–153.)

Kulttuuritoiminta, esimerkiksi taide edistää kokemusta siitä, että ihminen kuuluu kotiseutuunsa tai sen yhteisöön (Jokela & Hiltunen 2014, 87). Teoksessa Lapsen ehdoilla (2002) kerrotaan projektista, jossa on tutkittu lapsen oikeutta osallistua. Teoksessa haastateltiin Tampereella sijaitsevan taidekoulun työntekijöitä. Työntekijät pitivät tärkeänä lapsen luovuuden tukemista. He kokivat tärkeäksi sen, että lasten teoksia laitetaan esille. Myös lasten mielipiteiden kuuntelu erilaisista kulttuureihin liittyvistä tapahtumista koettiin merkitykselliseksi. On hyvä, että lapset ja nuoret opetetaan kulttuuripalveluiden käyttäjiksi jo varhain. Lapsena koetut mielekkäät kokemukset erilaisista kulttuuritapahtumista tukevat sitä, että aikuisena osaa käyttää kulttuuripalveluita. (Pekki & Tamminen 2002, 41.)

Osallistamalla lapsia erilaisiin kotiseudun kehittämistä koskeviin hankkeisiin, katsotaan kasvattavan aikuisia, jotka uskovat mahdollisuuksiinsa vaikuttaa yhteiskunnan asioihin. Ongelmaiseksi koetaan, miten yhdistää tällainen toimintamalli koulutyöskentelyyn ja koulun tavoitteisiin. (Jokela & Hiltunen 2014, 87–88.) Leiritoiminnalla voidaan tukea kotiseutu- ja kulttuuritietoisuutta, mikäli sitä on vaikea sisällyttää koulun opetussuunnitelmaan. Kuntien tulisi tarttua tämän kaltaisiin leireihin, joilla osallistavat lapsia ja samalla kiinnittävät heitä kotiseutuunsa.

Lapsen kasvun ja kehityksen kannalta kasvuympäristön tulee olla otollinen, jotta hänestä voi kasvaa osallistuva aikuinen. Määritellessä lapsen osallisuutta, ei riitä, että lapsi saa kertoa omia mielipiteitään vaan aikuisen on oltava tukena ja tuoda lasten ääntä esille yhteisöissä. (Nurmi & Rantala(toim) 2011,7.)

5.1 Lasten ja nuorten viihtyvyys kotiseudulla

Tuusula-Seura on perustettu vuonna 1946 ja sen tarkoituksena on parantaa monipuolisesti kotiseudun viihtyvyyttä ja ympäristöä. Tuusula-Seura järjestää erilaisia tapahtumia ja retkiä ympäri Tuusulaa. Kesäleiritoiminnalla Tuusula-Seura voi muiden palveluiden ohella rikastuttaa lasten kotiseutu- ja kulttuuritietoisuutta sekä viihtyvyyttä omassa kotikunnassaan. (Tuusula-Seura 2017.)

Leirillä lapset tapasivat uusia saman ikäisiä lapsia, joiden kanssa he kokivat uutta. Leirin kautta lapset pääsivät tutustumaan Tuusulan alueen kulttuuripalveluihin. Näitä palveluita käyttämällä lapset ja nuoret voivat kokea viihtyvänsä paremmin kotikunnassaan. Jatkossa lapset voivat hyödyntää oppimaansa esimerkiksi menemällä uudestaan samoihin paikkoihin perheidensä kanssa ja tutustuttaa heidät esimerkiksi museotoimintaan. Ilman kulttuuri- ja kotiseutuleirin tapaisia tapahtumia, lapset eivät välttämättä tietäisi erilaisista kulttuuripalveluista ja niihin ei perheiden kanssa välttämättä mentäisi. Osa leiriläisistä kertoi käyneensä koulun tai vanhempiensa kanssa Klaavolan museossa, jossa kävimme retkellä (LIITE 2) leirin yhteydessä, mutta saivat silti uuden näkökulman, kun kävimme siellä uudestaan. Osa lapsista taas kertoi, etteivät olleet aikaisemmin käyneet kyseisessä museossa ja he saivat uudenlaisen kulttuurikokemuksen leirin kautta.

Museot ja muut tunnetut kohteet ovat pysyvä osa Tuusulaa ja niiden kautta pääsee tutustumaan oman kotiseutunsa historiaan. Tämä lisää viihtyvyyttä ja turvallisuuden tunnetta omaa kotiseutua kohtaan. Lapsien kasvaessa aikuisiksi, he muistavat hyvät kokemukset esimerkiksi museovierailut lapsuudestaan. Kokemuksien kautta he voivat välittää tietoa kotiseudusta ja kulttuurista omille lapsilleen ja kulttuuritoiminta jatkuu sukupolvelta toiselle.

5.2 Kotiseutu- ja kulttuurileiri Tuusulassa

Tuusula-Seura järjesti vuonna 2016 pilottina kesäleirin. Kuultuamme leirin olleen onnistunut tapahtuma edellisenä vuonna, innostuimme ajatuksesta olla osa sen järjestämistä vuonna 2017. Leiri ja lasten vuorovaikutussuhteet yhdessä vaikuttivat mielenkiintoiselta ja siksi valitsimme sen opinnäytetyömme aiheeksi. Leiri järjestettiin 7-12-vuotiaille tuusulalaisille lapsille ja nuorille. Leiri oli kotiseutu- ja kulttuurileiri, jonka ajankohtana oli juhannusta edeltävä viikko 12.–16.6.2017. Leirin ajankohta oli suunniteltu niin, että se tuki lapsiperheiden arkea. Alkukesästä monet vanhemmat olivat vielä töissä ja lapset kouluista lomilla. Hinta leiriviikolle oli 40 euroa, joka mahdollisti lasten osallistumisen perheen tuloista riippumatta.

Panostimme leiriohjelman suunnittelussa siihen, että lapset viihtyvät mahdollisimman hyvin ja leirillä on positiivinen ilmapiiri. Leirin ympäristö tuki kotiseutu- ja kulttuuriteemaa, koska ilmatorjuntamuseossa näkyi Tuusulan historia. Ympäristö oli rauhallinen ja siellä lasten oli turvallista liikkua ja leikkiä. Leirillä oli ohjaajia riittävästi ja se auttoi pitämään lapsiryhmän kasassa. Leirin sijainti mahdollisti erilaiset retket, joihin oli lasten kanssa vaivatonta kävellä. Teimme retket Tuusulanjärven kirkkorantaan (LIITE 3) sekä Klaavolan museolle (LIITE 2), joka oli aivan kadun toisella puolella. Retkien tavoitteena oli yhdessä lasten kanssa saada elämyksiä ja hyviä kokemuksia omasta kotiseudusta sekä nähdä, että Tuusulassa on paljon erilaista tekemistä. Päivittäisessä ohjelmassa oli ryhmätoiminnan kautta tekemistä, joka tuki lasten kotiseutu ja kulttuuri- tietoisuuden lisäämistä, kuten rastirata Tuusulan merkittävimmistä nähtävyyksistä.

Leiri oli suunniteltu niin, että jokainen lapsi voisi löytää ryhmästä tukea ja kokisi olonsa turvalliseksi. Leiriympäristö oli turvallinen ja se mahdollisti elämys- ja seikkailupedagogisen ohjelman toteuttamisen.

Pidimme tärkeänä, että lapset kokevat tulleensa kuuluksi. Leirin tavoitteena oli saada lapset tuntemaan oman kotiseutunsa paremmin ja samalla luomaan uusia

ystävyyssuhteita. Halusimme opinnäytetyöllämme edistää lasten välisiä vuorovaikutussuhteita ja kannustaa lapsia auttamaan ja neuvomaan toisiaan erilaisissa arkisissa askareissa.

Ohjaajan merkitys leirillä oli suuri. Tuusula-Seuran leirillä ohjaaja oli aina läsnä ja lapsilla oli koko leirin ajan mahdollista lähestyä ohjaajaa kaikissa asioissa. Ohjaajan läsnäolo oli tärkeää myös lastenvälisten vuorovaikutussuhteiden tukemisessa. Yhtenä ohjaajan tehtävänä oli saattaa yksinäiset lapset muiden lasten joukkoon ja pitää huolta, että he pääsevät leikkeihin ja muihin aktiviteetteihin mukaan. Yksinäinen lapsi pystyi tukeutumaan tarvittaessa ohjaajaan jos ei halunnut olla muiden lasten kanssa. Ohjaajan oli pystyttävä yhteisten leikkien ja muiden aktiviteettien avulla ohjaamaan lapset leikkimään yhdessä.

5.3 Leiripäivien rakenne

Leiri alkoi joka päivä aamupalalla kello 8.30, jonka jälkeen pidettiin nimenhuuto. Nimenhuuto pidettiin, jotta tiesimme ketä lapsia oli paikalla. Lasten läsnä ollessa aloitettiin leiriohjelma. Olimme suurimman osan ajasta ilmatorjuntamuseon alueella ja välillä lähdimme retkelle leiriympäristön lähistöön. Ruokailu järjestettiin kello 11.30 Varuskunnan keskuskeittiöllä, jonne kävelimme ryhmässä. Ruokailu oli sosiaalinen tapahtuma, joka oli selkeästi lapsille tärkeä osa päivää. Leirillä järjestettiin lisäksi leiriolympialaiset (LIITE 4) ja joka päivälle oli erilaisia leikkimielisiä kisailuja. Pisteitä olympialaisissa sai esimerkiksi hyvästä joukkuehengestä, kannustamisesta ja voittamisesta. Päivien päätteeksi lapset antoivat meille anonyymisti palautetta post-it lapuille. Pyysimme lapsilta palautteen anonyymisti, sillä viikon mittainen leiri on lyhyt aika luoda vahvaa luottamuksellista suhdetta. Tämä helpotti lapsia antamaan meille rehellistä palautetta. Kokosimme palautteista osan tekstiin niin kuin lapset olivat ne itse kirjoittaneet. Palautteita tuli myös paljon hymiöiden ja piirustusten muodossa, mutta olemme koonneet opinnäytetyöhömme vain tekstimuodossa tulleita palautteita. Läpi viikon lapset mainitsivat myös ruoan merkityksen palautteissa.

Maanantaina lapset jaettiin pienryhmiin. Jokainen ryhmä sai oman ohjaajan, joka oli aina vastuussa omasta ryhmästä leiriolympialaisten aikana. Ensimmäisen leiripäivän ollessa jännittävä, lapsien oli myös helpompi lähestyä alkuun oman ryhmän ohjaajaa. Pienissä ryhmissä tehtiin olympiajoukkueille omat kannustusliput (LIITE 8) sormiväreillä ja samalla keksittiin ryhmille omat nimet. Isommat auttoivat pienempiä ja ohjaajien tehtävänä oli katsoa, ettei kukaan jää yksin tai ulkopuolelle.

Iltapäivällä olimme järjestäneet Tuusula-Seuran jäsenen avustuksella yleisturvallisuusinfoa lapsille. Paikalle oli kutsuttu henkilö vapaapalokunnasta, joka kertoi paloturvallisuudesta sekä ambulanssi. Tuusula-Seuran edustaja kertoi yleisestä turvallisuudesta leiriläisille. Lapset saivat tutustua ambulanssiin ja ambulanssimiehet kertoivat työstään sekä esittelivät ambulanssia.

Palaute päivästä:

”Kun ambulanssi kävi”
”Oli kiva tutustua ambulanssiin”
”Lipuntekeminen ja ampulanssi”
”Ne vaakunat oli kiva tehdä”
’’On niin kiva paikka, että voi kehua eli tää on PARAS”
”Leirin ensimmäinen päivä oli mukava. Olisin halunnut enemmän leikkejä sekä näytelmiä”
”Tänään oli tosi hauskaa varsinkin piilo. Ois kiva olla piiloo joku toinenki pv ja ois kiva olla myös hedelmäsalaattii ja oli hauskaa tehä sitä lippuu”
”Leikitään piilosta vielä joku päivä?”

Tiistaina oli tarkoituksena tehdä retki kirkkorantaan, mutta sateen takia retki siirrettiin keskiviikolle. Ilmatorjuntamuseon Helsinki Hallissa oli kiva leikkiä piilosta ja se oli täydellistä sadepäivän tekemistä. Aamupäivällä sateen laannuttua järjestimme lapsille Tuusula aiheisen rastiradan. Rastirata oli yksi olympialajeista ja lapset lähtivät omissa olympiaryhmissä kiertämään ilmatorjuntamuseon aluetta kartat käsissä. Rastiradan tarkoituksena oli, että lapset oppivat jännittävän ja erilaisen tekemisen kautta tärkeitä kohteita Tuusulasta. Tällainen toiminta pohjautui elämys- ja seikkailupedagogiikkaan. Olimme antaneet lapsille kysymyksiä Tuusulasta ja sen tärkeimmistä rakennuksista ja nähtävyyksistä. Jokaisella rastilla oli

oma tietoisku kysymyksiin liittyen ja lapset etsivät tietoiskut ja vastasivat kysymyksiin niiden perusteella. Olimme kutsuneet tiistai-iltapäiväksi tuusulalaisia ikäihmisiä kertomaan elämästään ja lapsuudestaan. He kertoivat sota-ajankokemuksia ja millainen Tuusula on ollut kauan sitten. Lapset saivat esittää ikäihmisille kysymyksiä ja lapset olivatkin todella kiinnostuneita ja kysyivät paljon.

Palaute päivästä:

”Tänään oli tosi hauskaa varsinkin piilo”
”Oli kivaa leikkiä piilosta ja tutusta helsinhalliin”
”Tänään oli superia”
”Lautapelit”
”Peli ja piirrustus aikaa enemmän!”
”Parasta oli olla hierontaleikkiä”
”Hieronta oli ihanaa”
”Rahka oli hyvää”

Keskiviikkona lähdimme aamusta Tuusulanjärven kirkonrantaan retkelle (LIITE 3). Rantaan saavuttuamme lapset söivät aamupalan ja aloitimme lähes heti ohjelman yhteisellä leikillä ja olympialajilla. Olimme tuoneet rantaan erilaisia ulkopelejä, joilla lapset saivat leikkiä vapaasti olympialaisten jälkeen. Lapsille oli myös ilmoitettu, että he saavat ottaa mukaan uima-asut ja osa lapsista meni järviveteen uimaan.

Lounaan jälkeen aloimme askarella ystävyyskarttoja (LIITE 6), joiden ideana oli saada lapset pohtimaan, minkälainen on hyvä ystävä. Olimme tuoneet museolle lehtiä ja muita askarteluvälineitä, joita lapset pystyivät hyödyntämään. Lapset saivat itse muodostaa ryhmät tai valita kaverin jonka kanssa kartan tekee. Tämä oli tärkeää materiaalia opinnäytetyötämme varten. Oli mukava huomata, että jokainen lapsi oli löytänyt uuden tuttavan ja he tekivät innoissaan ystävyyskarttaa. Kartat laitoimme esille Tuusula Hallin seinälle.

Palaute päivästä:

”Uiminen oli kivaa. Oli kylmää vettä. Hyrr. Olymppialaiset meni hyvin”
”Ui minen oli tosi kivaa!”
”Oli kiva päivä uiminen oli kivaa vaikkakin vähän kylmää”

”Nää olympialaiset on tosi kivat”
”Uiminen is the best”
”Ystävälapun tekeminen ja uiminen”
”Ystävä tehtähä oli kivaa.”
”Olisi muita välipaloja”

Torstaiksi olimme sopineet museovierailun Klaavolan museoon (LIITE 2). Klaavolan museon henkilökunta oli järjestänyt suunniteltua ohjelmaa, joka sisälsi nukketeatteria sekä erilaisia aktiviteetteja. Ohjelman avulla lapset pystyivät tutustumaan Tuusulan historiaan. Päivän sisältöön kuului myös olympialajeja pallopelien merkeissä ja ulkona leikkimistä aurinkoisen sään myötä (LIITE 4). Olimme saaneet aikaisemmin viikolla lapsilta toiveen, että he haluaisivat näytellä. Olimme järjestäneet pantomiimileikin, joka viritti lapset seuraavaa ohjelmaa varten. Lapset saivat itse muodostaa ryhmät, joissa suunnittelivat perjantaille ohjelmanumeron. Ohjelmanumero sai olla näytelmä, tanssi, laulu tai jokin muu esitys. Annoimme lapsille vapaat kädet olla luovia, emmekä ohjanneet lasten toimintaa. Olimme kuitenkin apuna ideoimassa puvustusta ja ohjelmanumeroita. Saimme paljon roolivaatteita paikalle, joilla lapset pääsivät hahmoihinsa sisälle. Mikäli lapsi ei halunnut esiintyä, niin hänellä oli mahdollisuus osallistua esimerkiksi piirtämällä rekvisiittaa muihin esityksiin. Eräs lapsi halusi esiintyä yksin ja keksimme yhdessä, että hän voisi juontaa iltapäivän ohjelman. Yksi ryhmä oli piirtänyt erilaisia kuvia ja heidän esityksensä oli kuvien esittäminen tarinan kautta. Pidimme tärkeänä sitä, että lapset saivat osallistua ja itse toteuttaa ohjelmaa.

Palaute päivästä:

”Olymppialaiset oli hauska meillä oli tosi hauskaa pallorallissa ja tutustuin tyyppeihin”
”Kivaa varsinkin klaavolan museo”
”Museossa ja helsinkihallissa eli kivaa”
”Museossa käynti oli kivaa, näytteleminen on ollut hauskaa, tänään on ollut kivaa”
”Esitysten tekeminen oli kivaa”
”Mä tykkäsin kaikesta koko viikolla, harmi että mä joudun mennä mökille”

Perjantaina järjestimme aistiradan (LIITE 5) elämyspedagogiikkaan pohjautuen. Radalla oli erilaisia aisteja stimuloivia tehtäviä, kuten erilaisien mausteiden haistamista, makujen maistamista ja ruoka-aineiden tunnustelua silmät sidottuna. Taustalle olimme laittaneet soimaan rauhallista musiikkia, joka toimi ärsykkeenä kuuloaistille. Lapset tukeutuivat tosiinsa, sillä liikkuminen silmät sidottuna oli jännittävää. Tarkoituksena oli, että lapset kokevat aistiradan yhdessä ja se on heille uusi erilainen elämys.

Aistirata on yksi keino toteuttaa elämyspedagogiikkaa. Lapsen silmien ollessa sidotut, joutuu hän käyttämään muita aisteja ja luottamaan ohjaavaan henkilöön. Ihmisen aistit tulevat kokonaisvaltaisesti käyttöön. Haju-, tunto- ja kuuloaistit tuovat lapselle erilaisia elämyksiä, koska käytössä ei ole näköaistia. Myös luottamus ohjaajaan on tärkeää kokemuksen toteuttamisessa. Aistiradalla lapsi joutuu työstämään omia havaintoja ja ajatuksia, joka voi tuoda lapselle erilaisia tunteita esille, tämä on yksi elämyspedagogisen oppimisen kulmakivi. (Karppinen & Latomaa 2015, 69–70.)

Aistiradan jälkeen pidimme opinnäytetyöhömme liittyvän haastattelun ystävyydestä. Lapset saapuivat haastatteluun pienissä ryhmissä. He olivat virittäytyneet haastattelun teemaan keskiviikkopäivänä ystävyyskarttaa tehdessä (LIITE 5). Keskustelimme haastattelussa lasten kanssa ystävyydestä ja miten he sen kokevat.

Iltapäiväksi olimme kutsuneet vanhempia ja muita lapsille tarkeitä ihmisiä ilmatorjuntamuseolle. Laitoimme esille viikon aikana tehtyjä askarteluja, kuten ystävyyskartat ja leiriliput. Lapset esittivät näytelmiä ja esityksiään. Paikalle oli saapunut Tuusulan kunnan uusi pormestari, kulttuuri- ja museotoimenjohtaja sekä Tuusula-Seuran puheenjohtaja pitämään pienet puheet. Jaoimme kaikille lapsille mitalit ja kunniakirjat leirille osallistumisesta sekä pienet karkkipussit.

Me kysyimme lapsilta olivatko he saaneet uusien kavereiden puhelinnumeroita, jotta he voisivat pitää yhteyttä leirin loputtuakin. Laitoimme kartongin kiertämään, johon lapset pystyivät kirjoittamaan oman tai vanhempiensa puhelinnumeron. Lapset ottivat ylös uusien kavereiden yhteystiedot tai ottivat kuvan numeroista.

Tavoitteena oli, että lapset saisivat pidempiaikaisia ystäviä ja yhteys säilyisi leirin päätyttyäkin.

Palaute leiristä:

”Kivaa hyvä leiri”
”Esitys jee!!!”
”On ollut ihan parasta! Kiitos kaikesta!”
”Näytely oli kivaa jee”
”Leirillä oli kivaa! Vaikka olin muutaman päivän poissa, kaikkea kivaa tuli tehtyä. Oli kivaa käydä katsomassa ambulanssia ja kissanäytöstä. Kiitos kaikille!”

6 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisussa Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä korostetaan eettisyyden merkitystä opinnäytetyöprosessin ja kaikkien muiden kirjallisten töiden yhteydessä. Eettisyys näkyy tasa-arvoisena vuorovaikutuksena, oikeudenmukaisuutena, ihmisten kunnioittamisena sekä siinä, että osaa kriittisesti arvioida saamaansa tietoa ja käytäntöjä. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11.) Aloitimme aineiston keruun varaamalla Diakonia-ammattikorkeakoulun kirjastosta tiedonhankintaopastuksen. Sen avulla pystyimme rajaamaan luotettavia lähteitä opinnäytetyöhömme. Lähestyimme kaikkea lähdemateriaalia kriittisesti. Opinnäytetyössä käytimme aineistoa, joka on todettu hyväksi. Aineiston tieto ei vanhene, ennen kuin tehdään uusi tutkimus, jossa kumotaan aikaisempi teoriatieto.

Opinnäytetyöprosessiin osallistuvien henkilöiden on annettava lupa siihen, että heiltä saatua aineistoa voidaan käyttää osana tutkimusta. Heille on annettava etukäteen tieto tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista ja tutkijan on tehtävä sopimus siitä, että kerätty aineisto on käytössä ainoastaan opinnäytetyössä. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12.) Haimme tutkimuslupaa Tuusula-Seuralta, jotta havainnointimme leirillä olisi mahdollista. Toimitimme tutkimuslupahakemuksen Tuusula-Seuran jäsenille sähköpostitse ennen leirin alkua ja pyysimme siihen seuran puheenjohtajan allekirjoituksen.

Kysyimme leirin ilmoittautumislomakkeessa lasten vanhemmilta luvan kuvata lapsia opinnäytetyötä varten sekä luvan käyttää kuvia lapsista havainnointimme tukena. Lähetimme lasten vanhemmille myös leirikirjeen (LIITE 9) ennen leirin alkua, jossa kerroimme tekevämme opinnäytetyötä leirin yhteydessä. Kerroimme, että havainnoimme lasten välisiä vuorovaikutustaitoja leirin aikana. Kirjeessä luki myös, ettemme tule käyttämään opinnäytetyössämme lasten ja nuorten nimiä heidän henkilöllisyytensä turvaamiseksi. Mainitsimme, että lasten antama palaute ja haastattelutulokset kirjataan anonyymisti opinnäytetyötä varten. Pyysimme vanhempia olemaan meihin yhteydessä, mikäli heille ilmenisi mitään

kysymyksiä koskien opinnäytetyötämme. Tällä lisäsimme varmuutta siitä, että opinnäytetyö olisi mahdollisimman luotettava.

Jokaisen leiripäivän päätteeksi keskustelimme omista havainnoistamme ja pyysimme myös ohjaajia kertomaan omat näkemyksensä päivän kulusta. Tämä lisäsi luotettavuutta opinnäytetyöhömme, koska olimme yhdessä ohjaajien kanssa havainneet samoja asioita leiripäivistä. Havainnot leiristä kirjattiin ylös päivittäin ja olimme jakaneet vastuuta havainnointiin niin, että toinen opinnäytetyötä tekevästä henkilöstä oli havainnoija ja toinen oli enemmän mukana ohjaamassa ryhmiä. Tällä tavalla havainnointi oli selkeämpää ja paremmin suunniteltua. Opinnäytetyön luotettavuuden edistämiseksi havaintomme pohjautuvat teoriakirjallisuuteen.

Pohdimme jo opinnäytetyön alkuvaiheesta asti työn eettisyyden ja luotettavuuden tärkeyttä. Opinnäytetyön valmistuttua hävitämme kerätyn aineiston niin, ettei se joudu vääriin käsiin jälkikäteen. Halusimme myös turvata lasten identiteetin ja tästä syystä päätimme, että poistamme leiriltä otetut kuvat ja videot sekä hävitämme asianmukaisesti leirillä kirjoittamamme muistiinpanot. Pieni osa kuvista, joihin olimme saaneet erillisen luvan, jäivät opinnäytetyöhömme liitteeksi sekä Tuusula-Seuran aikakirjaan.

7 AINEISTON KERUU- JA ANALYYSIMENETELMÄT

Havainnoinnin kohderyhmänä olivat tuusulalaiset lapset ja nuoret. Koska havainnointi tapahtui leirin yhteydessä, havainnoimme suurimmaksi osaksi lapsia ryhmätoiminnan kautta. Aineistoa kerättiin muun muassa lapsilta saadun palautteen avulla ja leirin ohjaajilta päivittäisen ohjelman päätyttyä palaverien yhteydessä. Palaute pyydettiin lapsilta niin, että he kirjoittivat tai piirsivät mielipiteensä päivästä erivärisiä post it- lappuja hyödyntäen (LIITE 7). Halusimme, että lapsien on helppo antaa palautetta. Lapset olivat motivoituneempia antamaan palautetta, kun se annettiin anonyymisti.

Keräsimme aineistoa myös osallistuvan havainnoinnin ja teema haastattelun kautta. Havainnoimme leirin jokaisena päivänä lasten toimintaa ja miten vuorovaikutussuhteet kehittyivät. Peilasimme kaikkia leirillä havaittuja asioita teoriakirjallisuuteen.

7.1 Osallistuva havainnointi

Käytimme opinnäytetyössä havainnointikeinona osallistuvaa havainnointia. Osallistuvassa havainnoinnissa osallistutaan yhteiseen toimintaan, jonka ajankohta on sovittu jo ennen havainnoinnin aloittamista. Ennen osallistuvaa havainnointia voidaan suunnitella havainnoinnin eri näkökulmat, mutta se ei ole pakollista. Näin kuitenkin pystytään paremmin keskittymään ja keräämään monipuolista ja luotettavaa aineistoa. (Vilkka 2006, 44.)

Silvermanin (2001) mukaan etukäteen suunniteltujen kysymysten avulla, havainnoija pystyy etenemään selkeämmin tutkimusprosessissaan. Miten, mitä, kuinka ja miksi ovat havainnoijalle tärkeimmät kysymykset, kun hän havainnoi ja tulkitsee niiden tuloksia. (Vilkka 2006, 78.) Havainnoinnin toteutimme niin, että olimme valinneet jokaiselle päivälle eri havainnointinäkökulman. Havainnointinäkökulmien tarkoituksena oli, että päivittäin pystyimme keskittymään yhteen asiaan kerralla.

- Maanantai ja tiistai olivat toisiin tutustumista ja ryhmäytymistä. Havainnoimme miten lapset ottivat kontaktia toisiinsa sekä miten he toimivat ja kommunikoivat keskenään ryhmässä.
- Keskiviikkona havainnoimme sitä, että hakeutuvatko nuoremmat lapset vanhempien seuraan pyytääkseen apua vai hakeutuvatko he ohjaajien luokse?
- Torstaina havainnoimme ovatko lapset luoneet uusia kaverisuhteita ja miten sisarussuhteet näkyvät leiriympäristössä.
- Perjantaina havainnoimme, miten lapset käyttäytyivät aistiradalla sekä haastatteluissa. Keskityimme myös pohtimaan, oliko suunniteltu leiriohjelma tukenut lastenvälisten vuorovaikutussuhteiden syntymistä.

7.2 Puolistrukturoitu teemahaastattelu

Haastattelumenetelmänä opinnäytetyössä käytimme puolistrukturoitua teemahaastattelua, jossa voi samalla tavalla, kuin osallistuvassa havainnoinnissa ohjata haastattelua esimerkiksi produktion kannalta merkittäviin aiheisiin. (Vilkka 2006, 44).

Puolistrukturoidussa haastattelussa kaikille osallistujille annetaan samat teemat, mutta vastaus vaihtoehtoja ei ole annettu valmiiksi. Osallistujat keskustelevat teemoista yhdessä. Teemahaastattelun ominaisuuksiin kuuluu, että se on suunniteltu etukäteen, mutta strukturoidusta haastattelusta poiketen kysymysten muodolla ja järjestyksellä ei ole väliä. (Eskola & Suoranta 1998, 87.)

Valitsimme puolistrukturoidun teemahaastattelun, sillä se on hyvä tapa haastatella lapsia. Haastattelutilanteessa lapsien oli helpompi kertoa kokemuksistaan omin sanoin, koska haastattelumuoto oli lapsilähtöinen. Teemana haastattelussa oli ystävyys. Haastatteluamme tuki viisi eri aihetta ja näin pystyimme vertaamaan miten eri-ikäiset lapset vastasivat samoihin aiheisiin. Haastattelutilanteessa pystyimme havainnoimaan kuinka lapset olivat muodostaneet ryhmiä ja miten he

kommunikoivat keskenään. Puolistrukturoitu haastattelu antaa mahdollisuuden saada yksilöllisiä vastauksia (Eskola & Suoranta 1998, 89).

Haastattelimme leirillä neljässä eri ryhmässä 28:saa 7-12-vuotiasta lasta. Lapset olivat itse päättäneet omat ryhmänsä, mutta jokaisessa ryhmässä oli eri-ikäisiä lapsia. Kysyimme lapsilta muun muassa, millaisena he kokevat hyvän tai huonon ystävän, mitä ystävien kanssa tehdään ja mitä tehdä jos ystävän kanssa tulee riitaa. Pyysimme heitä keskustelemaan myös leirillä syntyneistä uusista ystävyyssuhteista ja niiden merkityksistä. Haastattelun aiheet oli suunniteltu lapsilähtöisesti niin, että lasten oli helppo keskustella niistä. Roolimme haastattelijoina oli vain ohjata keskustelua pysymään aiheessa ja kirjoittaa muistiinpanoja haastattelussa esiin nousseista asioista. Haastattelu tuki opinnäytetyötämme, koska saimme tärkeää aineistoa siitä, miten lapset kokevat vuorovaikutuksen ja sosiaaliset suhteet.

Puolistrukturoidunhaastattelun aiheet:

- Hyvä ystävä
- Huono ystävä
- Mitä hyvän ystävän kanssa voi tehdä
- Riitatilanteet ystävän kanssa
- Uudet ystävyyssuhteet leirillä

Vuorovaikutussuhteet olivat opinnäytetyömme aihe. Ystävyys valikoitui haastatteluun pääteemaksi, koska lapset harjoittelevat vuorovaikutusta ystävyyssuhteiden avulla. Se, miten lapset kokivat ystävyyden, auttoi meitä havainnoimaan leirillä luotuja suhteita.

Lapset olivat ehtineet leiriviikon aikana tutustua toisiinsa ja osasivat antaa tilaa toistensa vastauksille. Haastattelussa pyrimme kuitenkin ohjaamaan puheenvuorot tasaisesti, jotta jokainen lapsi sai äänensä kuuluviin. Olimme edellisenä päivänä tehneet ystävyysaarrekarttoja lasten kanssa ja tämän avulla herätelleet lapsia aiheeseen ystävyydestä.

Aikuisella on tärkeä rooli kuuntelijana, jotta lapsen ääni tulee esille. Lapselle on annettava aikaa ja tilaa puhua rauhassa. Ei riitä, että lapsi laitetaan itsekseen tekemään asioita, vaan tarvitaan aikuisen havainnointia ja sitä, että hän kokee lapsen kanssa yhdessä elämyksiä. (Pekki & Tamminen 2002, 40.)

8 ’’HYVÄÄ KAVERIA HALATAAN’’

Ennen leirin alkua olimme keskustelleet keskeisistä opinnäytetyöhömme liittyvistä aiheista, joiden toivoimme näkyvän leiriviikon aikana. Opinnäytetyömme aiheita oli ystävyys- ja vuorovaikutussuhteiden syntyminen sekä lasten osallisuus. Oli myös tärkeää, että leirin omat tavoitteet tulivat päivittäin leirillä esille. Näitä tavoitteita oli lasten kotiseutu- ja kulttuuritietoisuuden lisääminen, sekä luottamuksellisen ilmapiirin luominen.

Perjantaina leirillä järjestetyssä puolistrukturoidussa teemahaastattelussa nousi esille neljä teemaa, jotka huomasimme olleen läsnä koko leirin ajan. Nämä teemat olivat ystävyys, yhteisöllisyys ja osallisuus sekä kotiseutu- ja kulttuuri. Teemat opinnäytetyön ympärille rakentuivat lasten puheista, omista havainnoistamme sekä teoriasta, joka oli ohjaava tekijä koko opinnäytetyöprosessin ajan. Kun haastattelussa kysyimme, millainen on hyvä kaveri, niin yksi lapsi kertoi, että ’’hyvää kaveria halataan’’. Seuraavaksi avaamme, kuinka teemat muodostuivat ja millaisia havaintoja teimme leirillä sekä haastatteluissa.

Teemat:

- Ystävyys
- Yhteisöllisyys ja osallisuus
- Kotiseutu- ja kulttuuri

8.1 Ystävyys

Pyysimme lapsia keskustelemaan haastatteluissa ystävyydestä ja ovatko he saaneet leirillä uusia ystäviä. Lapset kuvailivat tarkasti millainen on heidän mielestä hyvä ystävä. Lapset saattoivat osoittaa vieressä istuvaa kaveria ja esitellä meille hänet ja kertoa esimerkiksi, että tämä lapsi on kiva kaveri ja hänen kanssa oli kiva tehdä ystävyyskarttaa. Muita kommentteja hyvän ystävän piirteistä oli:

”Hyvä ystävä auttaa”
”Ei jätä yksin”
”Hyvä ystävä kuuntelee”
”Hyvän ystävän kanssa käydään uimassa”
”Pelaamassa ulkopelejä”
”Käydään ostoksilla Keravalla”
”Hyvä ystävä ei riko toisen leluja”
”Kiva kaveri puolustaa jos kiusataan”
”Hyvään kaveriin luottaa ja sille voi kertoa salaisuuksia”
”Hyvään ystävään pitää voida luottaa”

Eräs haastateltava lapsi sanoi haastattelussa, kun kysyimme hyvästä ystävästä, että ’’Jos joku on yksin, sitä ei jätetä.’’ Tämä kuvasi mielestämme hyvin leirimme tavoitteita ja sisältöä, joten siitä tuli myös osa opinnäytetyömme otsikkoa. Luottamus nousi lähes jokaisen lapsen tärkeimmäksi piirteeksi hyvässä ystävässä.

Kukaan lapsi ei osoittanut tai maininnut nimeltä huonoa kaveria, vaan kuvailivat sellaisia tekoja, jotka olivat joskus heitä loukanneet, kun kaveri oli tehnyt ikävästi. Lapset keskustelivat haastattelussa siitä, mitä tehdä jos kaverin kanssa tulee riitaa. Lapset kertoivat esimerkiksi näitä asioita:

”Koitan sopia heti”
”Menen kertomaan aikuiselle”
”Menen omaan huoneeseen”
”Unohtaa riita, jatkaa hauskaa”
”Pyytää anteeksi”

Huomasimme lasten vastauksiin vaikuttavan heidän ikäeronsa. Vanhemmat lapset osasivat heti kuvata yksityiskohtaisemmin ystävyyttä, kun taas pienemmät lapset tarvitsivat rohkaisua ja lisäkysymyksiä vastausten kertomiseen. Kaikki lapset kertoivat löytäneensä uusia ystäviä leiriltä ja aikovat pitää heihin yhteyttä vielä leirin jälkeenkin. Havaitsimme, että olimme onnistuneet suunnittelemaan leirille ohjelmaa, joka sai lapset toimimaan yhdessä ja tätä kautta ystävystymään.

Ystävyyssuhteita luotiin jo leirin ensimmäisenä päivänä, kun jaoimme lapset pienryhmiin leiriolympialaisia varten. Pienryhmissä suunnittelimme ryhmille nimet ja teimme joukkueille omat leiriliput. Yhteinen tekeminen heti alusta asti oli hyvä keino saada lapset olemaan vuorovaikutuksessa keskenään. Lapset aloittivat leirilippujen suunnittelun ja keskustelivat millaisen siitä haluavat. Olimme antaneet

lapsille yhden ohjeen, joka oli, että jokaisen tuli tehdä lippuun sormiväreillä jotakin. Ohjaajien tehtävänä oli seurata lasten tekemistä sivusta ja havainnoida toimintaa. Havainnoimme, että isommat lapset auttoivat pienempiä automaattisesti ja ohjeistivat tarvittaessa. Kaikki lapset saivat osallistua tasapuolisesti ja he pitivät tekemisestä. Huomasimme, että lasten jakaminen pienempiin ryhmiin toi lapsille turvallisuuden tunnetta ennalta tuntemattomassa ympäristössä ja lapset saivat tukea toisistaan. Pienemmässä ryhmässä lapset uskalsivat tulla helpommin ulos kuorestaan ja he olivat vuorovaikutuksessa keskenään. Lapset kertoivat omia näkemyksiään esimerkiksi siitä, millaisen leirilipun haluavat tehdä. Koemme, että isossa ryhmässä vahvemmat persoonat olisivat voineet hallita tilannetta ja muiden näkemykset olisivat saattaneet jäädä varjoon.

Eräs lapsi oli vasta muuttanut Tuusulaan, eikä hän tuntenut vielä kovin montaa lasta alueelta ja Tuusulakin oli hänelle vielä vieras. Leirille osallistuminen mahdollisti lapselle tutustumisen uuteen kotikuntaan sekä uusien kavereiden saamisen. Leirin lopussa haastattelussa tämä lapsi kertoi saaneensa uusia kavereita ja vaihtoi puhelinnumeroa toisen lapsen kanssa.

Kävelimme päivittäin parijonossa ruokailuun. Ensimmäisinä päivinä monet sisarukset muodostivat pareja, eivätkä uskaltaneet ottaa pariksi muita leiriläisiä. Ohjaajat neuvoivat, että jatkossa lapset muodostavat parin aina uuden leiriläisen kanssa, jotta he tutustuisivat muihinkin lapsiin. Lapset alkoivat automaattisesti toimimaan ohjeen mukaan seuraavasta päivästä alkaen ja heistä näki, että olimme onnistuneet tukemaan lapsia ryhmäytymään. Varsinkin lapset, jotka eivät tulleet sisarustensa kanssa, ottivat kontaktia muihin lapsiin rohkeammin. Huomasimme myös pienistä arkisista teoista, että lapset olivat alkamassa luomaan ystävyyssuhdetta. Leiripäivien kuluessa huomasimme, että sisarukset olivat löytäneet muitakin ystäviä ja leikkivät uusien kavereiden kanssa. Kävellessämme yhtenä päivänä ruokailuun huomasimme eräiden lasten pitävän toisiaan kädestä kiinni ja otimme siitä kuvan (LIITE 1) nopeasti. Kuvasta välittyi, että lapset olivat viikon aikana luoneet luottamuksellisen ystävyyssuhteen ja tukeutuivat toisiinsa kävellessään parijonossa.

Vapaa-ajan merkitys korostui leirin kuluessa. Lapset toivoivat välillä lisää vapaata leikkiä. Jos suunniteltua ohjelmaa oli paljon, niin lasten keskittyminen alkoi herpaantua. Uusien kavereiden myötä lapset kehittivät omia leikkejä ja halusivat leikkiä niitä yhdessä. Sadepäivänä olimme sisällä ja lapset saivat aikaa puuhastella itsekseen. Lapset olivat keksineet esimerkiksi hierontaleikin, jossa vuorotellen joku lapsista hieroi toista lasta. Juuri tällainen lasten oma leikki rikastutti leiripäiviämme. Meidän näkökulmastamme oli hienoa nähdä lapset kehittämässä yhdessä uusia leikkejä ja ottamaan kaikki halukkaat leikkiin mukaan. Hierontaleikistä olikin tullut useita kommentteja post-it lapuille tuona päivänä. Käsialasta pystyimme havaitsemaan, että kaiken ikäisiä lapsia oli ollut kyseisessä leikissä mukana. (LIITE 7)

8.2 Yhteisöllisyys ja osallisuus

Yhteisö ja yhteisöllisyys voidaan ymmärtää monella eri tavalla. Yhteisö tarkoittaa, jotakin ryhmälle yhteistä asiaa tai tekemistä, joka yhdistää heitä. Yhteisö on keino luoda ja tukea vuorovaikutussuhteiden syntyä. Positiivisen kanssakäymisen kautta syntyy yhteisöllisyyttä. (Haapamäki, Kaipio, Keskinen, Uusitalo & Kuoksa 2000, 11). Yhteisöllisyys näkyi leirillä esimerkiksi siinä, että kaikki kannustivat toisiaan kaikessa toiminnassa. Kukaan ei lannistunut vaikka joukkue olisi esimerkiksi leiriolympialaisissa hävinnyt. Leiriolympialaisissa sai pisteitä myös hyvästä tiimihengestä ja havainnoimme, että lasten kannustaessa toisiaan ilmapiiri pysyi hyvänä.

Suunnitteluvaiheessa mietimme, miten voimme osallistaa lapsia leiritoimintaan. Halusimme saada lapsille tunteen, että he voivat osallistua ja pystymme yhdessä luomaan kaikille leiristä positiivisen kokemuksen. Teimme leirillä lasten kanssa yhteiset leirisäännöt, jonka sisällön lapset saivat itse päättää. Jokainen lapsi osallistui leirisääntöjen tekemiseen ja he kirjoittivat lopulta allekirjoituksen siihen. Kirjoitimme säännöt isolle kartongille, joka oli esillä seinällä leiriviikon ajan. Läpi leirin lapset muistivat omat sääntönsä ja muistuttivat myös kavereita, jos säännöt unohtuivat.

Yhteisten leirisääntöjen tekeminen oli hyvä käytäntö. Tällä tavalla lapset sisäistivät, miten leirillä toimitaan niin, että kaikilla on kivaa. Havainnoimme, että lapset pitivät yhdessä leirisääntöjen tekemisestä ja he saivat äänensä kuuluviin tätä kautta. Havaitsimme, että lapset innostuivat sääntöjen tekemisestä ja sääntöjä olisi tullut vaikka kuinka paljon. Lopulta valitsimme kymmenen lasten mielestä tärkeintä sääntöä tukemaan mukavaa leiriviikkoa.

Halusimme, että lapsille tulee myös kokemus siitä, että heillä on vastuuta ja ikäänsä sopivassa määrin tehtävää. Pienimmät lapset pääsivät osallistumaan omalta osaltaan palautteiden kautta, kun kertoivat mikä oli leiripäivässä ollut kivaa, mikä ei ja mitä he kaipaisivat lisää. Vanhemmat lapset saivat enemmän vastuuta, koska he toimivat apuohjaajina esimerkiksi välipalan esillepanon yhteydessä.

Ohjeistimme lapsia keskustelemaan keskenään ja etenkin jos heillä olisi jotain epäselvyyttä, he koittaisivat selvittää aluksi asian keskenään. Ohjeistimme, että pienemmät leiriläiset voisivat pyytää apua vanhemmilta lapsilta ja vasta sen jälkeen tulla ohjaajan luokse, mikäli he eivät olleet saaneet asiaa ratkaistua. Ruokailussa ja välipalalla vanhemmat lapset olivat neuvoneet pienemmät käsipesulle jo ennen kuin me ohjaajat kerkesimme ohjeistamaan lapsia asiasta. Oli mukavaa huomata tämä, koska yksi tärkeimmistä tavoitteistamme oli, että kaikki lapset tulevat toimeen keskenään ja uskaltavat neuvoa ja pyytää apua toisiltaan. Osallisuus näkyi leirillä siinä, että jokainen lapsi sai osallistua toimintaan tasavertaisesti.

Järjestimme leirillä aistiradan (LIITE 5), jotta pystyimme havainnoimaan miten lapset tukeutuvat ja luottavat toisiinsa. Lapset tulivat radalle pareittain tai kolmen hengen ryhmissä, jotta kenenkään ei tarvinnut olla yksin. Lasten silmät olivat sidotut ja he kulkivat merkityllä radalla meidän ohjaaminamme. Havaitsimme, että lapset, jotka olivat jo kokeneet edellisen kohdan aistiradasta, rohkaisivat muita lapsia, joita jännitti vielä tuleva. Yhteisöllisyys näkyi leirillämme positiivisuutena ilmapiirissä ja haastatteluissa havaitsimme, että lapsilla oli hyvä ryhmähenki. Teemahaastattelua pitäessämme havaitsimme, että lapset arvostivat toistensa puheenvuoroja antamalla tilaa ja kuuntelemalla toisiaan.

Leirillä tehtyjen havaintojemme perusteella voimme sanoa, että yhteisöllisyys ja yhteisö ovat tärkeitä. Lapset saavat kokemuksen yhteisöllisyydestä, kun he kuuluvat ryhmään ja heillä on joku yhteinen mukava tekeminen, joka yhdistää heitä. Luottamuksellinen ilmapiiri sekä lasten osallisuus toimintaan on ollut vaikuttava tekijä vuorovaikutussuhteiden syntymiseen leirillä.

8.3 Kotiseutu- ja kulttuuri, ’’Maailman keskipiste on Tuusulassa’’

Kotiseutu- ja kulttuurileiri toi lapsia ympäri Tuusulaa yhteen. Tämä merkitsi sitä, että lapsilla oli jo heti leirin alusta heitä yhdistävä tekijä, yhteinen kotiseutu. Ystävyyden jatkuvuuden kannalta oli hyvä, että lapset tulivat samalta seudulta. Heidän on tämän takia helpompi pitää toisiinsa yhteyttä sekä nähdä leirin jälkeen. Leirille suunnitellun ohjelman tarkoituksena oli luoda yhteisöllisyyttä ja sitä kautta edistää lasten vuorovaikutussuhteiden syntyä. Kävimme vierailulla Klaavolan museossa, jossa tutustuimme Tuusulan historiaan. Siellä museotyöntekijä kysyi lapsilta, missä he kokevat maailman keskipisteen olevan. Eräs lapsi sanoi, että ’’maailman keskipiste on Tuusulassa’’. Mielestämme oli ihanaa, että lapsi koki Tuusulan niin tärkeäksi paikaksi, että se on maailman keskipiste.

Hyödynsimme leirillä elämyspedagogiikkaa, koska kuten Karppinen (2010) toteaa elämys- ja seikkailupedagogiikkaa hyödyntämällä ryhmän vuorovaikutustaidot paranevat ja lapset innostuvat uuden oppimisesta. Leirin ohjelma oli suunniteltu tapahtuvaksi mahdollisimman paljon ulkona museoalueella sekä sen ympäristössä. Leirin toteutusympäristö oli Hyrylän ilmatorjuntamuseon alue. Ympäristö tuki seikkailupedagogista leiriohjelmaa, koska alueella oli esimerkiksi sodanaikaisia museoesineitä ja paljon tilaa rakentaa mielekästä ohjelmaa lapsille. Leiriympäristö ja leirille suunniteltu ohjelma lisäsi lapsille yhteisöllisyyden tunnetta. Suunnittelimme päivittäisen ohjelman niin, että se sisälsi paljon yhteistyötä ja ongelmanratkaisutaitoja vaativia tehtäviä.

Leirillä vierailleet vanhukset kertoivat tarinoita sota-ajan Tuusulasta ja vastasivat lapsien esittämiin kysymyksiin. Lapsia kiinnostivat erityisesti tarinat sota-ajasta ja

nälänhädästä. Muutama lapsi oli kiinnostunut siitä, mitä leikkejä vanhukset olivat lapsena leikkineet ja hämmästelivät, ettei heidän lapsuudessaan ollut esimerkiksi jalkapalloa. Vanhusten vierailu sai lapset pohtimaan Tuusulaa eri silmin ja vierailun jälkeisen keskustelun perusteella havaitsimme lapsien arvostavan omaa kotiseutuaan sekä nykypäivän hienoja leluja ja pelejä. Koemme, että lapset voisivat haluta jatkossa kuulla lisää kotiseutunsa historiasta ja siksi tämän tapaisia tapahtumia voitaisiin järjestää lisää. Pidämme tärkeänä eri-ikäpolvien välistä vuorovaikutusta, eikä sitä tulisi unohtaa. Mielestämme kotiseudun yhteisöllisyyttä lisäävät esimerkiksi eri-ikäisten ihmisten kohtaamiset ja se, että he oppivat toisiltaan.

Haastatteluista lapset kertoivat viettävänsä paljon aikaa Tuusulassa ja sen lähikunnissa. Eräs lapsi kertoi esimerkiksi pitävänsä ystävien kanssa ostoksilla käymisestä Keravalla. Lisäksi lapset nimesivät useita paikkoja kotikunnassaan Tuusulassa ja kertoivat mitkä ovat heidän lempi tekeminen siellä. Havaitsimme, että lapset kertoivat eniten sellaisista kokemuksista, joita olivat kokeneet yhdessä läheisen ystävän tai perheenjäsenen kanssa. Tämän perusteella voimme todeta, että lapselle tärkeät muistot jaetaan läheisten ihmisten kanssa arkisissa asioissa. Tämä näkyi myös siinä, että lapset puhuivat paljon esimerkiksi retkien yhteydessä missä heidän koulunsa sijaitsevat. He tahtoivat esitellä meille reittejä mistä kulkevat tärkeisiin paikkoihin ja osasivat neuvoa meille vaihtoehtoisia reittejä esimerkiksi Tuusulanjärven kirkkorantaan. Koko leirin ajan lapset myös keskustelivat keskenään kotipaikkakunnastaan. Voimme sanoa, että kotiseudusta keskustelu lisäsi lasten välistä vuorovaikutusta sekä tuntemusta omasta kotiseudusta.

9 POHDINTA

Aloitimme opinnäytetyöprosessin leirin suunnittelun helmikuussa 2017. Teimme ensimmäiseksi aikataulun, josta sovimme pitävämme kiinni. Helmikuusta kesäkuun alkuun etenimme suunnittelemalla leiriä ja tutustumalla teoriakirjallisuuteen. Leirin suunnittelu oli osa meidän Työyhteisöt ja kehittäminen harjoittelua ja siihen sisältyi ohjaajien rekrytointi, leirin mainostaminen, vanhempien informoiminen sekä yhteydenpito vierailijoihin ja retkikohteisiin. Teimme tiiviisti yhteistyötä Tuusula-Seuran kanssa, joka oli tukenamme koko prosessin ajan. Pidimme myös säännöllisesti yhteyttä sähköpostitse muihin yhteistyökumppaneihimme.

Opimme leirin kautta erityisesti projektinsuunnittelua, itsemme johtamista ja aikataulutuksen merkitystä. Opinnäytetyön tekemisen aikana opimme aikuisen merkityksestä ohjaajana. Kuten From ja Koppinen (2012) toteavat, vuorovaikutustaitojen kehittymiseen vaikuttaa vahvasti ohjaajan läsnäolo. Aikuinen voi tukea lasten vuorovaikutussuhteiden syntymistä omalla toiminnallaan. Opimme myös, että tällaisilla kesäleirin tapaisilla tapahtumilla ja hyvin suunnitellulla ohjelmalla voidaan tuoda yhteen ihmisiä ja auttaa heitä tutustumaan toisiinsa.

Opinnäytetyömme kannalta oli tärkeää, että ohjeistimme ohjaajat ymmärtämään opinnäytetyömme aiheen. Kesäleirin aikana keräsimme aineistoa opinnäytetyötä varten ja kirjoittamisvaiheessa kokosimme havaintomme yhteen ja analysoimme niitä teoriakirjallisuuteen pohjautuen. Luotimme suunnittelemaamme leiriohjelmaan ja sen toimivuuteen. Olimme valinneet leirille itse hyviksi koettuja leikkejä sekä ohjelmaa, jotka perustuvat esimerkiksi elämyspedagogiikan teoriaan. Meillä kävi hyvä tuuri, kun lapset olivat aktiivisia ja helposti innostuvia. Jokaiselle leiripäivälle oli tehty varasuunnitelma vaihtoehtoisen ohjelman toteuttamiseksi. Olimme varautuneet esimerkiksi sadepäiviin tai siihen jos ohjelmaa olisi jostain toisesta syystä pitänyt äkillisesti muuttaa. Aikataulu oli suunniteltu niin, että siihen jäi lapsille aikaa omaan leikkiin. Mielestämme oli tärkeää, että lapset saivat leikkiä vapaasti, eikä ohjaaja ohjannut jokaista toimintaa. Tämän kautta lapset pääsivät itse ratkaisemaan tilanteita ja se tuki vuorovaikutustaitojen kehittymistä.

Leiriläiset toimivat hyvin yhtenäisenä ryhmänä. Tähän vaikutti se, että olimme onnistuneet erilaisten leikkien kautta ryhmäyttämään lapset. Suurin osa leiriläisistä oli tullut leirille joko sisaruksen tai ennestään tuntemansa kaverin kanssa. Loput eivät tunteneet leiriltä etukäteen ketään. Tämä vaikutti siihen, ettei lapsille syntynyt suurempia riitoja. Leiriviikolla havaitsimme kuitenkin lasten välillä pieniä kinasteluita. Huomasimme kinasteluiden tapahtuneen ennestään tuttujen kaverusten tai sisarusten välillä. Ketola (2002) toteaa teoksessa Leirituuli, että hyvällä ryhmäytymisellä ja ryhmäytymistä tukevilla leikeillä voidaan ennaltaehkäistä kiusaamistilanteita ja sitä, ettei kukaan jää yksin.

Elämys- ja seikkailupedagogiikan hyödyntäminen leiriohjelman tukena osoittautui toimivaksi menetelmäksi. Elämys- ja seikkailupedagogiikka yhdisti lapsia ja auttoi vuorovaikutussuhteiden kehittymisessä. Hyödyntämällä menetelmää, saimme lapset tutustumaan ilmatorjuntamuseon ympäristöön ja sitä kautta luotiin turvallinen ympäristö tukea suhteita. Lapset pääsivät kuulo-, näkö-, tunto ja hajuaistiensa avulla tutkimaan leiriympäristöä. Opinnäytetyössä Elämys- ja seikkailukasvatus varhaiskasvatuksen tukena Asela (2011, 29) toteaa, että elämykset ja kokemukset ovat lapselle oppimisen perusta. Kun lapsi pääsee käyttämään monipuolisesti aistejaan, muodostuu hänelle laajempi kuva ympäristöstään. Elämys- ja seikkailupedagogiikan ohjaaminen muokkautuu ryhmän mukaan. Hyvällä suunnittelulla ja tavoitteiden määrittelyllä voidaan tukea elämys- ja seikkailupedagogiikan tuloksia.

Haasteena opinnäytetyössä oli lasten osallistaminen leiriohjelman suunnitteluun, sillä meillä ei ollut mahdollisuutta tavata heitä ennen kesää. Halusimme leiritoiminnan kuitenkin olevan lapsilähtöistä. Leiriohjelmaa muutettiin välillä nopealla aikataululla lapsilta saadun palautteen pohjalta. Muokkasimme ohjelmaa leirille osallistuvien lasten mielenkiinnonkohteiden mukaisesti. Koimme tärkeäksi sen, että lapset saivat leirillä tunteen osallisuudesta ja kokivat tekemisen mielekkääksi. Onnistuimme leirillä toteuttamaan lapsilähtöistä toimintaa ja ottamaan lasten mielipiteet huomioon kaikessa tekemisessämme.

Havainnointikysymyksiä hyödyntäen havainnoimme vuoropäivin leiritoimintaa. Olimme etukäteen suunnitelleet kysymykset, jotka auttoivat meitä havainnoimaan. Käytimme myös apuna kuvia, videoita ja omia muistiinpanoja. Havaitsimme, että yhteisten leikkien ja muun leiritoiminnan kautta tuimme lasten välisten vuorovaikutussuhteiden syntyä. Kuvien kautta saimme konkreettista tukea omille havainnoillemme ja pystyimme tukeutumaan niihin opinnäytetyöprosessin aikana.

Puolistrukturoitu teemahaastattelu oli toimiva keino haastatella eri-ikäisiä lapsia yhdessä. Haastattelutilanteessa nousi esille lapsien iät ja huomasimme, että eri-ikäiset lapset tuottavat erilaisia vastauksia. Havaitsimme, että haastattelussa vanhemmat lapset auttoivat nuorempia kehittämään vastauksia, jos nuoremmille oli haastavaa pukea sanoiksi omia ajatuksiaan. Yhteistyö lasten välillä toimi ja koimme, että kaikki tulivat kuulluiksi. Opinnäytetyöhömme kootuista lasten ajatuksista sekä palautteista voidaan erottaa eri-ikäisten lasten vastaukset.

Haastattelun loputtua kysyimme lapsilta, että haluaisivatko he, että autamme heitä numeroiden vaihtamisessa, jotta he voivat pitää jatkossa yhteyttä. Jokainen lapsi osasi nimetä ainakin yhden lapsen, jonka kanssa halusi jatkaa yhteydenpitoa. Jotkut lapset olivat jo kerenneet vaihtamaan puhelinnumeroita kavereiden kanssa, mutta kaikki halusivat kuitenkin vielä meiltä apua siihen. Laitoimme viimeisenä leiripäivänä ison paperin, johon lapsi laittoi oman tai vanhempansa puhelinnumeron ja leiriläiset ottivat paperista kuvan. Lapset olivat luoneet uusia ystävyyssuhteita ja halusivat, että ystävyys jatkuu vielä leirin jälkeen.

Opinnäytetyön johtopäätöksiin pääsimme teemojen avulla. Teemoja olivat ystävyys, yhteisöllisyys ja osallisuus sekä kotiseutu- ja kulttuuri. Nämä teemat olivat näkyvä osa koko leiriä ja tulivat esille teemahaastattelussa, leiritoiminnan aikana sekä palautteiden kautta. Johtopäätöksenä voimme todeta, että leiriympäristö tukee vuorovaikutussuhteiden kehittymistä, mutta leiriohjelman on tuettava yhteiseen toimintaan ja ryhmätyöskentelyyn. Kuten Vilén ym. (2008) toteavat, vuorovaikutus toimii pohjana osalllisuuden kokemiseen. Huomasimme, että hyvin suunniteltu ja teoriaan pohjautuva ohjelma tuki sitä, että lapset löysivät uusia ys-

tävyyssuhteita. Lapset olivat löytäneet uusia ystäviä ja vuorovaikutussuhteet olivat kehittyneet leirin aikana. Salmivallin (2010) mukaan ystävyyssuhteet opettavat lapsille tärkeitä sosiaalisia taitoja, jotka ovat merkityksellisiä lapsen luodessa läheisiä ystävyyssuhteita. Teemat auttoivat meitä analysoimaan opinnäytetyön tuloksia. Taulukkoon kaksi olemme koonneet osan havainnoistamme konkretisoimaan lukijalle, miten teemat näkyivät leirin eri osa-alueissa.

Seuraavalla sivulla, avaamme taulukon avulla keskeiset teemat ja tärkeimmät havainnoit siitä, miten näimme teemat leiritoiminnassa, haastatteluissa ja lasten palautteissa. (Taulukko 2)

TAULUKKO 2. Leirin eri teemat leiritoiminnassa, haastatteluissa ja palautteissa

	Ystävyys	**Yhteisöllisyys ja osallisuus**	**Kotiseutu- ja kulttuuri**
Leiritoiminnassa	- Ruokailuun kävellessä lapset ottivat toisiaan kädestä kiinni. - Lasten itse kehittämät leikit, johon ottivat kaikki avoimin mielin mukaan. -Kaikilla vähintään yksi uusi kaveri, jonka kanssa leikkivät.	-Lasten kanssa tehdyt yhteiset leirisäännöt. - Vanhemmille leiriläisille vastuuta. -Leiriolympialaiset, joissa lapset kannustivat toisiaan ja pisteitä sai muun muassa hyvästä ryhmähengestä.	-Erilaiset retket ja jokapäiväinen keskustelu kotiseudusta. -Vierailijat leirillä. -Ilmatorjuntamuseo leiriympäristönä. -Tuusula-aiheinen rastirata. -Tuusula-aiheiset leikit.
Haastatteluissa	-Haastatteluissa lapset kertoivat, että ovat löytäneet ainakin yhden uuden kaverin leiriltä. *-’’Jos joku on yksin, sitä ei jätetä’’.*	- Lapset saivat kertoa omia ajatuksiaan ja kaikki sai tilaa puhua. Lapset arvostivat toistensa puheenvuoroja.	-Lapset nimesivät paikkoja kotiseudulta ja sen lähistöltä, jossa viettävät aikaa kavereiden kanssa. *-”Käydään ostoksilla Keravalla”*
Palautteissa	-Lapset kertoivat palautteissaan keksimistään leikeistä ja kuinka olivat löytäneet uusia kavereita. *- ”Olymppialaiset oli hauska meillä oli tosi hauskaa pallorallissa ja tutustuin tyyppeihin”.*	-Leiriohjelmaa muokattiin lasten palautteiden perusteella. *-”Leirin ensimmäinen päivä oli mukava. Olisin halunnut enemmän leikkejä sekä näytelmiä”*	-Palautteissa näkyi, että retket Tuusulan ympäristössä oli lapsille mielekkäitä. *-”Kivaa varsinkin klaavolan museo”* *-”Museossa ja helsinkihallissa eli kivaa*

Huomasimme viikon edetessä, että lapset ottivat toisiinsa jo paljon enemmän kontaktia. Esimerkiksi jo tiistaina ruokailussa lapset pyysivät uusia kavereita viereen istumaan. Lapset leikkivät tauoilla omia leikkejään ja kävivät omatoimisesti pyytämässä kavereita seurakseen. Lapsille alkoi muodostua myös omia vitsejä ja kaikki löysivät paikkansa ryhmästä.

Olimme etukäteen pohtineet sitä vaihtoehtoa, jos joku lapsi ei saisi yhtään uutta kaveria tai kokisi olonsa ulkopuoliseksi. Vaikka omana tavoitteenamme oli, että lapset löytäisivät uuden kaverin, annoimme lapsille silti omaa tilaa luoda vuorovaikutussuhteita ja emme painostaneet heitä pakolla etsimään kavereita. Ohjelma oli suunniteltu niin, että sillä ja ammattitaitoisella ohjaamisellamme kukaan lapsi ei jäänyt yksin. Mielenkiintoinen ja ainutlaatuinen leiriympäristö ja sen tutkiminen yhdessä mahdollisti lapsille kokemuksen yhteisöllisyydestä. Leirin kuluessa palaset loksahtivat paikalleen ja kaikki löysivät kaverin, jonka kanssa halusivat leikkiä ja touhuta.

Leirimme aikana eräs nuori lopetti leirin kesken. Havaitsimme, ettei nuori ollut kiinnostunut leirille suunnitellusta ohjelmasta samalla tavalla kuin muut leiriläiset. Kävimme keskustelua nuoren sekä hänen äitinsä kanssa ja yhteisymmärryksessä sovimme, ettei nuori jatka leiriviikkoa loppuun. Leirin ikähaarukka oli suuri ja oli ymmärrettävää, ettei 13-vuotias välttämättä kokenut 7-vuotiaan kanssa samoja asioita mielekkäiksi. Yläasteelle menevällä nuorella on elämässään paljon muutoksia ja hän on lähestymässä murrosikää. Jos leiri järjestetään ensi vuonna, otetaan huomioon suuri ikäjakauma. Leiri järjestetään mahdollisesti joko kahdessa osassa tai niin että sinne tulee pelkästään nuorempia leiriläisiä.

Laurea ammattikorkeakoulun opiskelijat ovat julkaisseet opinnäytetyön ’’Sikapossu ja ystävät’’ – Lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen luovilla ja osallistavilla menetelmillä. Opinnäytetyön tavoite oli myös selvittää lasten välistä vuorovaikutusta. Opinnäytetyössä kerrottiin lasten puheenvuorojen jakautumisesta. Laurean opinnäytetyössä toteutettiin toiminnallisia tuokioita päiväkotiryhmässä ja lapset tunsivat toisensa entuudestaan. Puheliaimmat lapset olivat olleet tuokioissa eniten äänessä ja hiljaisemmat jäivät varjoon. Lapset olivat myös käyttäytyneet toisiaan kohtaan negatiivisesti. Opinnäytetyön kirjoittajat pohtivat, johtuko

käyttäytyminen siitä, etteivät he olleet tehneet lapsille alusta alkaen yhteisiä sääntöjä. He olivat huomanneet käyttäytymisen rauhoittuneen sääntöjen tekemisen jälkeen. (Suokas & Virolainen 2012, 80–81.)

Peilasimme omia havaintojamme ”Sikapossu ja ystävät” opinnäytetyön havaintoihin. Omat kokemuksemme leiriltä olivat, että lapset antoivat toisilleen puheenvuoroja ja kunnioittivat tosiaan. Pohdimme johtuiko tämä siitä, että lapset olivat vasta tutustuneet ja saattoivat vierastaa toisiaan. Olimme myös luoneet heti leirin alussa yhteiset pelisäännöt, joihin kaikki lapset sitoutuivat. Myös Cantell (2010) toteaa, että säännöillä on suuri merkitys siihen, miten lapset käyttäytyvät ja kohtelevat toisiaan.

Heti leirin alussa oli luotava hyvä luottamuksellinen pohja, jotta voitiin lähteä rakentamaan onnistunutta leiriviikkoa. Olimme leirillä yhdessä lasten kanssa yhteensä 35 tuntia ja tänä aikana pystyimme havaitsemaan ystävyyssuhteiden syntymisen konkreettisesti. Näimme viikon aikana ryhmäytymisen ja ystävyyssuhteen muodostumisen eri vaiheet. Olimme läsnä hetket, jolloin lapset riitelivät, sopivat, loivat uuden ystävyyssuhteen sekä oivalsivat uutta. Opimme tulevaisuutta varten paljon ammatillisuuttamme rikastuttavaa tietoa, jota voimme hyödyntää tulevaisuuden työelämässä.

Vanhemmilta saatu palaute oli merkittävää. Vanhemmat kertoivat esimerkiksi, että lapsia oli ollut aluksi vaikea saada lähtemään leirille. Lapset olivat kuitenkin kertoneet vanhemmilleen jo ensimmäisen leiripäivän jälkeen, että heillä oli ollut kivaa ja he olivat saaneet uusia leikkikavereita. Jatkossa lapsia oli vaikea saada lähtemään kotiin ja he saattoivat jäädä esimerkiksi piirtämään yhdessä yhteisen toiminnan loppumisen jälkeen.

Koko opinnäytetyöprosessin ja leiriohjelman suunnittelun ajan otimme huomioon sosionomin kompetenssit. Sosionomin kompetensseja ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestämäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. Huomioimme osallisuuden ja pyrimme jokaisella toiminnallamme kohtaamaan lapset

yksilöinä, tasa-arvoisesti ja oikeudenmukaisesti. Tavoitteenamme oli ohjata ja tukea lapsia luomaan ystävyyssuhteita ja otimme suunnitteluvaiheesta lähtien huomioon lasten eri kehitysvaiheet. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016.)

Reflektoimme omaa työskentelyämme läpi prosessin ja oivalsimme uusia puolia itsestämme. Opinnäytetyöprosessin kautta opimme monipuolisesti uusia asioita ja vahvistimme jo aikaisempaa osaamistamme. Näitä taitoja voimme hyödyntää tulevaisuuden haasteissa. Opinnäytetyö oli kaiken kaikkiaan opettavainen prosessi.

Pohdimme, miten opinnäytetyötämme voisi kehittää entisestään ja jatkaa meidän keräämämme aineiston pohjalta. Tuusula-Seura tai mahdolliset seuraavat leirin järjestäjät voisivat toteuttaa tutkimuksen, jolla he pystyisivät arvioimaan, miten ystävyyssuhteet ovat säilyneet leirin jälkeen. Vaikuttiko järjestämämme leirin sisältö ystävyyssuhteiden säilymiseen? Tutkimukseen voisi osallistua vanhemmat sekä lapset. Olisi periaatteessa mahdollista lähettää kysely vanhemmille sähköpostitse. Leirin suunnittelussa käytettiin sähköpostia, johon myös Tuusula-Seuralla oli pääsy ja siellä on ilmoittautuneiden lasten vanhempien yhteystiedot, johon kysely voitaisiin lähettää.

LÄHTEET

Asela, Marjo-Riitta 2011. Elämys- ja seikkailukasvatus varhaiskasvatuksen tukena. Opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Verkkojulkaisuna: https://www.theseus.fi/handle/10024/29388

Cantell, Hannele 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Juva: PS-kustannus.

Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C, Katsauksia ja aineistoja 17. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tapere: Vastapaino.

From, Kristine & Koppinen, Marja-Leena 2012. Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jokela, Timo & Hiltunen, Mirja 2014. Pohjoiset kylät ja koulupihat taidekasvatuksen paikkoina. Teoksessa Hyry-Beihammer Eeva Kaisa, Hiltunen Mirja &Estola Eila (toim.) Paikka ja kasvatus. Vantaa: Lapin yliopistokustannus, 78–106.

Karppinen, Seppo J.A & Latomaa Timo (toim.) 2007. Seikkaillen elämyksiä. Seikkailukasvatuksen teoriaa ja sovelluksia. Tampere: Juvenes Print.

Karppinen, Seppo J.A & Latomaa, Timo 2015. Seikkaillen elämyksiä 3. Suomalainen seikkailupedagogiikka. Vantaa: Hansaprint.

Karppinen, Seppo J.A 2010. Seikkailukasvatus: Erilainen tapa opettaa ja oppia. Teoksessa Timo Latomaa & Seppo J.A Karppinen (toim.) Seikkaillen Elämyksiä 2: Elämyksen käsitehistoriaa ja käytäntöjä. Tampere: Juvenes Print, 118–135.

Kaukkila, Veli & Lehtonen, Elisa 2008. Ryhmästä enemmän. Käsikirja ryhmänohjaajan taitoja tarvitsevalle. Suomen mielenterveysseura.

Kauppila, Reijo A. 2006. Vuorovaikutus- ja sosiaalisettaidot . Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ketola, Tapani 2002. Leirituuli : käsikirja leiritoiminnan järjestäjille ja ohjaajille. Helsinki: Lasten Keskus.

Koster, Marloes; Nakken, Han; Pijl, Sip Jan & van Houten, Els, 2009. Being part of the peer group: a literature study focusing on the social dimension of inclusion in education. Viitattu 12.10.2017. http://dx.doi.org/10.1080/13603110701284680

Leeman, Lars; Kuusio, Hannamaria & Hämäläinen, Riitta-Maija 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sosiaalinen osallisuus. Viitattu 12.10.2017. https://www.thl.fi/documents/10531/2088501/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf/52a41c04-c4fa-4cf0-bc6f-0bb06705903b

Linna, Tapani & Rantala, Joonas 2014. Nuorten syrjäytyminen ja vuorovaikutusosaaminen. Kirjallisuuskatsaus nuorten syrjäytymistä ja vuorovaikutusosaamista käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Puheviestinnän pro gradu-tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Verkkojulkaisuna: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/45218/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201502021237.pdf?sequence=1

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017. Vertaissuhteet. Viitattu 13.10.2017. https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/vertaissuhteet/

Nurmi, Suvielise & Rantala, Kaisa (toim.) 2011. Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat : PTK - poikien ja tyttöjen keskus.

Pekki, Anu & Tamminen, Tuula 2002. Lapsen ehdoilla. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Piironen-Malmi, Ulla & Strömberg, Seija 2008. Välittämisen pedagogiikka. Helsinki: Tammi.

Salmivalli, Christina 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: PS-kustannus.

Sinkkonen-Tolppi, Merja 2006. Kotiseudulle kiinnittyminen nuorten elämän voimavarana. Teoksessa Seppo Knuutila, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) Paikka: Eletty, kuviteltu, kerrottu. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 147–155.

Sturaro, Cristina; van Lier, Pol A. C.; Cujpers, Pim & Koot, Hans M 2011. Child Development. The Role of Peer Relationships in the Development of Early School-Age Externalizing Problems 82 (3), 759–765. Viitattu 12.10.2017. Saatavissa www.diak.finna.fi EBESCO Academic Search Premier-aineisto.

Suomen Mielenterveysseura i.a. Ystävyys eri elämänvaiheissa. Viitattu 31.10.2017. https://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/ihmissuhteet/yst%C3%A4vyys-eri-el%C3%A4m%C3%A4nvaiheissa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Lastensuojelun käsikirja. Lapsen osallisuus. Viitattu 23.10.2017. https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus

Tuusula-Seura ry 2017. Tuusula-Seura, tervetuloa sivuillemme. Viitattu 12.9.2017. https://www.tuusulaseura.fi/

Vehkalahti, Reetta 2007. Kehu lapsi päivässä. Vinkkejä ja toimintatapoja lapsen itsetunnon tukemiseen. Helsinki: Lasten keskus.

Vilén, Marika; Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY.

Virolainen, Satu & Suokas, Mari 2012. ’’Sikapossu ja ystävät’’ –Lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen luovilla ja osallistavilla menetelmillä. Opinnäytetyö. Tikkurila: Laurea ammattikorkeakoulu. Verkkojulkaisuna: http://www.theseus.fi/handle/10024/45096.

LIITE 1. Kuva lapsista käsikkäin

LIITE 2. Kuvia Klaavolan museoretkeltä

LIITE 3. Kuva retkeltä Tuusulanjärven kirkkorantaan

LIITE 4. Kuvia leiriolympialaisista

LIITE 5. Kuvia aistiradalta

LIITE 6. Kuva ystävyyskartan askartelusta

LIITE 7. Kuva lasten palautteista

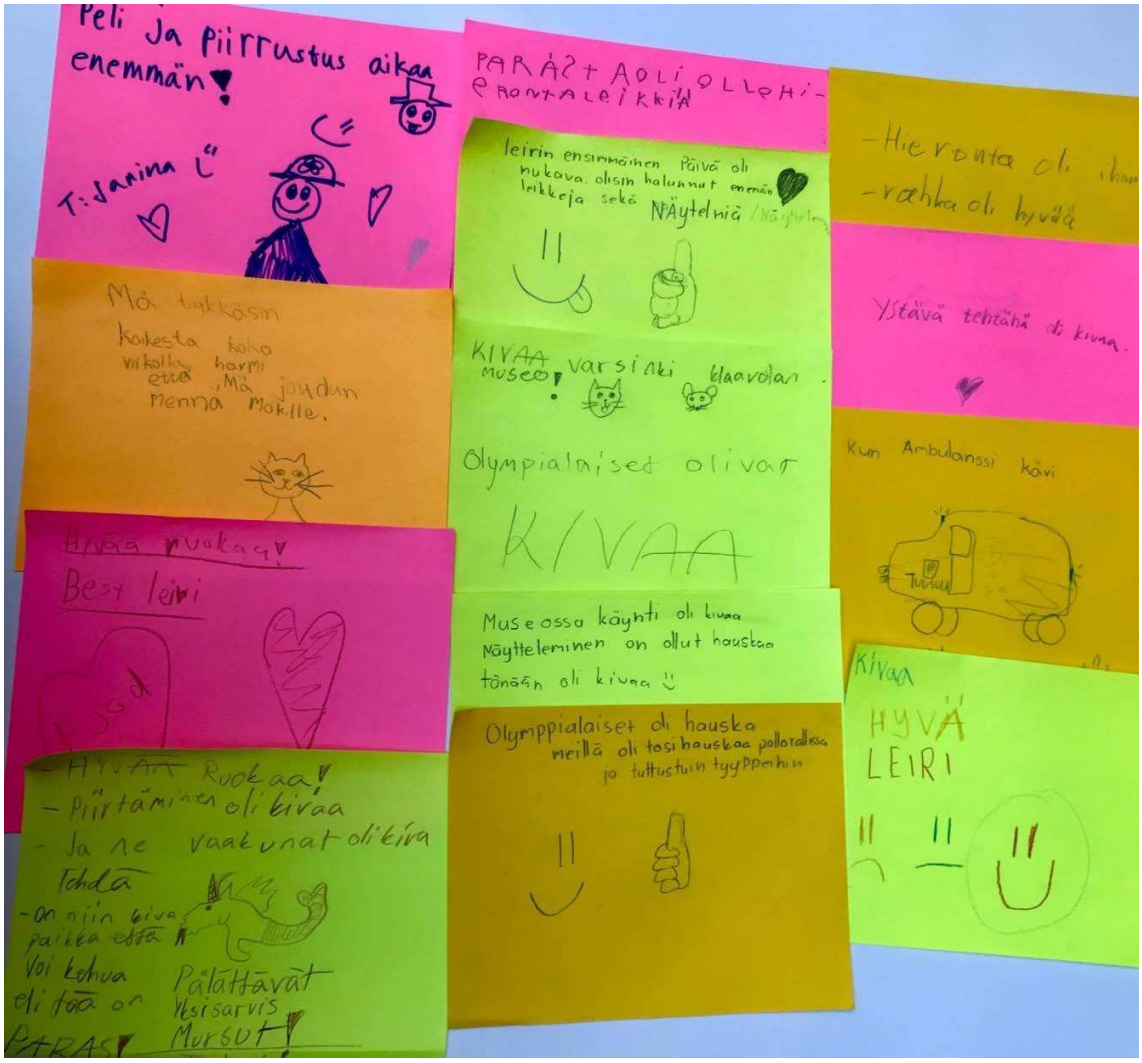

LIITE 8. Kuva leirilipusta

LIITE 9. Leirikirje vanhemmille

Tervetuloa viettämään kanssamme ikimuistoista leiriä!

Huippua, että olet mukana Tuusula-Seuran järjestämällä kesäleirillä! Ammattitaitoinen ohjaajatiimimme varmistaa, että viikostasi tulee elämyksellinen. Leiri järjestetään **12.–16.6.2017** Tuusulan Hyrylän Ilmatorjuntamuseon alueella osoitteessa Klaavolantie 2, 04300 Tuusula.
Toimintaa on järjestetty lapsille päivittäin klo **9-15**. Tarjolla on joka aamu pienimuotoinen aamupala, joka tarjotaan puoli tuntia ennen ohjelman alkua. Lounas tarjoillaan Rykmentinpuiston keskuskeittiöllä. Omia eväitä et siis välttämättä tarvitse mukaan.

Ota mukaasi seuraavat asiat:

- päähine (säiden salliessa olemme paljon ulkona)
- juomapullo
- liikkumista kestävät vaatteet ja säänmukainen varustus
- KELA-kortti (sairastapauksien varalle)

Teemme tiistaina **13.6.** myös retken Tuusulanjärven kirkkorantaan. Tälle päivälle mukaan **tarvitset edellä mainittujen lisäksi nämä**:

- uimapuku
- mahdolliset uimalasit
- pyyhe
- vaihtovaatteet

Mikäli sairastut odottamattomasti tai muuten vain pääsysi leirille estyy, otathan ohjaajiin yhteyttä välittömästi. Leirin aikana voi ottaa yhteyttä vastuuohjaajiin, Ilmatorjuntamuseon toimistoon tai leirin sähköpostiin.

Teemme opinnäytetyön, jonka aiheena on 7-12-vuotiaiden lasten vuorovaikutuksen havainnointi ja tukeminen leiriympäristössä. Olemme suunnitelleet leiriohjelman niin, että se tukee lasten välisiä vuorovaikutus- ja ystävyyssuhteiden syntymistä. Leirin aikana meidän on tarkoitus havainnoida lapsia sekä haastatella lopuksi heitä heidän kokemuksistaan leiristä.

Pyydämme vielä tässä vaiheessa tiedon, mikäli ette halua, että lastanne haastatellaan opinnäytetyötä varten. Kaikki leirillä tehdyt havainnot ja kirjaukset tulevat opinnäytetyöhön anonyymisti, eikä lasten henkilöllisyys tule esille.

Terkuin, ohjaajat:
Siiri Kinnunen ja Vilma Haimila
Leirin puhelinnumero, 040 3605355
tuusulaleiri@gmail.com